Koroška kronika

Izdaja:
BRITANSKA OBVEŠČEVALNA SLUŽBA

Cene:
Za naročnike:
v tuzemstvu mesečno 1.— šiling,
v inozemstvu mesečno 4.— šilinge.
Posamezna številka 30 grošev.

Leto III. | Celovec, 21. novembra 1947 | Številka 48

Predhodna pomoč sama ne bo rešila evropskih vprašanj

Tako je izjavil predsednik Truman v Washingtonu.

Ta zasilna pomoč ni nikakršen nadomestek za dolgotrajen obnovitveni načrt, temveč njegov predpogoj. Če se bodo zahodnoevropske dežele to zimo zrušile, ker Združene države ne bodo v stanju zamašiti vrzeli med njihovimi potrebami ter zalogami živil in surovin, ne bodo imele ne one in ne mi nobene možnosti za ustvaritev gospodarske ozdravitve. Zajamčenje predpomoči nam daje potreben rok, da pripravimo gospodarsko obnovitveni načrt v vseh njegovih podrobnostih, obenem pa daje narodom Evrope oporo, ki jim bo pomagala preživeti čas do nastopa tega načrta. V kratkem bom predložil kongresu moje priporočilo za dolgotrajen obnovitveni program. Ta program je izid združenih naporov najmodrejših glav kontingentov. Njihovo prizadevanje je v tem, da bi ustvarili najboljšo možnost uspešnega sodelovanja med 16-timi zahodno-evropskimi deželami, zahodno Nemčijo in Združenimi državami v smoter ozdravitve Evrope, svetovnega blagostanja in trajnega miru.

Jakosti naše demokracije se moramo zahvaliti, da lahko prispevamo tako velik delež za mir in blagostanje drugih narodov. Naša gospodarska moč, ki se nanaša na naš sistem svobodnih ustanov, je pripomogla dvigniti življensko raven na vsem svetu. Naša moralna sila sloni na naši veri v pravice človeštva. Ameriški narod se vedno bolj zaveda svojega svetovnega pomena. Postaja mu jasno, da pomeni velika sila istočasno veliko odgovornost. Naš narod ve, da nam daje naš vpliv v svetu možnost, kakor še nikoli v zgodovini, da zavzamemo takšno stališče, da bodo možje in žene v vseh predelih sveta za vedno pustili za seboj senco strahu in vojne ter živeli v luči svobode in miru.

To priložnost moramo izrabiti, kajti iz dragocenih izkušenj dveh svetovnih vojn smo se naučili, da so dogodki onstran Oceana odločujoči tudi za naše lastno življenje. Morali smo spregledati, da je treba delati z vsem svetom za svobodo in varnost, če hočemo živeti sami v svobodi in varnosti. Dvakrat v dobi enega pokolenja smo morali dvigniti orožje proti državam, čijih vodje so zaslepljeni od nade na lahko zmago hoteli zavladati vsemu svetu. Prepričani smo, da je najboljša pot za preprečitev vojne boj za neodvisnost in blagostanje vseh narodov. To prepričanje vodi naša sedanja stremljenja in bo določevalo tudi naše bodoče odločitve.

Radi smo se pridružili Združenim narodom in skušamo jačiti in izboljševati to organizacijo. Podpiramo svobodne narode, ki so zaprosili pomoči za jamstvo svoje neodvisnosti. Prispevali smo veliko vsote za obnovo dežel, ki jih je opustošila vojna. Soudeležili smo se na vodilnem mestu pogajanj za odstranitev zaprek svetovne trgovine.

V svojem stremljenju, ustvariti pravi mir, srečujemo nepredvidene in nezaželene zapreke. Spoznati smo morali, da ne zasledujejo vse države naših ciljev in ne cenijo naših metod. Obžalujemo razlike v nazorih in tako glasno kritiko, ki je iz tega nastala. Vkljub temu pa ne smemo dovoliti, da bi te razlike med gotovimi narodi zavirale pot našim naporom po sodelovanju z narodi, ki so dobrega mišljenja napram nam in katere bomo tudi podpirali.

Dejanja ameriške vlade morajo odgovarjati časti in vplivu Združenih držav na zadeve vsega sveta. Nagla odobritev predhodne pomoči s strani kongresa bi bil prepričljiv dokaz o naši odločnosti podpirati svobodoljubne dežele zahodne Evrope v njihovi težnji po svobodi in samoohranitvi. Ko bo tej akciji sledilo dovoljenje dolgoročnega pomožnega programa za Evropo, bo kongres to dejanje lahko s ponosom vpisal v knjigo svetovne zgodovine.

Varnost Srednjega vzhoda je neobhodno potrebna za ohranitev svetovnega miru

Ravnatelj ameriškega zunanjega političnega urada za Bližnji vzhod in Afriko Ley W. Henderson je izjavil, da je po mnenju Združenih držav varnost Grčije in držav Srednjega vzhoda neobhodno potrebna za svetovni mir in blaginjo. Združene države so zato odločene, da skupno z drugimi državami varujejo njihovo politično neodvisnost ter ozemeljsko nedotakljivost.

Henderson je izjavil: »Če bi dopustili, da bi ta področja padla pod nadoblast napadalne in ambiciozne velesile, bi ta velesila odločala o usodi vsaj treh kontinentov ter bi za več bodočih let vrgla črno senco nad ves svet. Združeni narodi so kljub uporabljanju veta pokazali, da so uspešno sredstvo za kolektivno varnost. Ta uspešnost pa ne more biti večja kakor odločenost članic Združenih narodov za ohranitev načel listine.

V interesu svetovnega miru je, da ves svet pravilno ceni odločenost Združenih držav ter enako mislečih članic Združenih narodov za ohranitev varnosti Srednjega vzhoda ter Grčije ter za pomoč tem državam, da si ohranijo politično neodvisnost in ozemeljsko nedotakljivost.

Henderson je nato naštel več činiteljev, ki predstavljajo ranljivost Srednjega vzhoda in južnovzhodne Evrope. En tak činitelj je rastoče gibanje za popolno neodvisnost kolonij, mandatov in protektoratov, za katerih obrambo proti napadalcem so odgovorne zahodnoevropske velesile. Poleg tega narašča nezadovoljstvo med narodi Srednjega vzhoda, ki hrepenijo po gospodarski in kulturni stopnji zahodnega sveta. Kot posledica vojne je tudi tam nastopil gospodarski nered.

Nadaljnji činitelj — je nadaljeval Henderson — je povečano delovanje mednarodnega komunizma na tem področju. Dobro organizirana komunistična manjšina izrablja zmedo in nered, se polašča oblasti in vlada brez ozira na voljo ljudstva.

Komunisti navadno ne dosežejo oblasti z neposrednim oboroženim napadom od zunaj, ampak s pomočjo majhnih skupin domačih komunistov, med tem ko oborožene sile mednarodnega komunizma grozijo domači opoziciji in jo držijo v strahu. Komunisti vsako novo pridobitev izsilijo ter vzdržujejo z diktaturo in policijskim terorjem. Postalo je popolnoma jasno, da namerava mednarodni komunizem spraviti Srednji vzhod in Grčijo v takšen položaj, ki bi dovedel do oslabitve možnosti teh držav, da bi se upirale komunističnemu pritisku in prodiranju. Henderson je nato poudaril, da se je to že zgodilo v nekaterih evropskih državah, da pa je še vendar nekaj razlogov za optimizem za Srednji vzhod in pa zato, da »del južnovzhodne Evrope spet zadobi svojo neodvisnost.«

Med znaki, ki vzbujajo upanje, je navedel naraščajočo narodno zavest s trdno odločenostjo, da se ti narodi sami vladajo na svoj način. Poleg tega se Srednji vzhod, južnovzhodna Evropa ter drugi deli sveta vedno bolj zavedajo, kakšna je »resnična narava« komunizma. Obstoj Združenih narodov pomeni branik pred napadom kljub vetu, bojkotu in obstrukcijski taktiki.

Henderson je rekel, da se velika večina članic Združenih narodov strinja s stališčem Združenih držav. Naša odločenost za obrambo neodvisnosti ljudstev Srednjega vzhoda in Grčije temelji na mnogih ozirih. Mi gojimo resnično prijateljstvo do teh narodov in so nam pri srcu njihove politične, gospodarske in kulturne težnje. Zanje bi bilo posebno žalostno ,če bi izgubile svojo neodvisnost prav zdaj, ko so na pragu dobe svobode, ki jim nudi toliko možnosti za napredek. V teh področjih ne sme priti do napada. To je v interesu naše lastne narodne varnosti in v interesu svetovnega miru.« (USIS-AIS).

Amerikanizem in komunizem

Ameriški list »Army Times« razpravlja o amerikanizmu in komunizmu. Takole pravi: Vsakdo ve, da je komunizem danes na svetu največja nevarnost za »ameriški način življenja«. Vsakdo danes govori o ameriškem načinu življenja na eni strani ter o komunizmu na drugi. Kaj pa nam pomeni ameriški način življenja? Uporabljajo ga za vse od sladoleda iz malin pa do atomske bombe. Če se zamislimo v bistvo, se ne bomo veliko oddaljili od resnice, če povežemo s tem pojmom idejo o priložnosti in svobodi. Ameriški način življenja pomeni, da lahko vsakdo živi, kakor hoče. Ne pomeni, da so v tem načinu vse stvari popolne, so pa boljše kot v katerem drugem sistemu. Še važnejše je, da so boljše kot so bile pred 50 leti in vse kaže, da bodo v bodočih 50 letih še boljše. V politiki pomeni ta sistem demokracijo.

Kako pa je v Sovjetski zvezi? Najvažnejše je, da tam ljudstvo nima dovolj možnosti, da bi vedelo, kaj je dobro zanj. Stalin in njegovi mislijo, da je njihova življenska naloga misliti za ljudstvo. Očitno je, kaj to pomeni v politiki. Podobno je v gospodarstvu. Pri nas je tako, da človek, ki si kakšno stvar želi in jo hoče kupiti, gre in jo kupi: če si na primer želi hamburško slanino, gre v trgovino in si jo kupi. V Sovjetski zvezi pa bi to izvedli tako, da bi stvar vzel v roke državni komisar za izboljšanje hamburške slanine. Enako je z drugimi stvarmi. Lahko bi navedli celo knjigo takih primerov in bi prišli vedno do istega zaključka.

Dokler bo ameriški sistem deloval tako, kakor je deloval v zadnjih 150 letih, bodo za ta sistem vsi Američani, naj si bodo delavci, kmetje ali poslovni ljudje. S te strani torej komunizem za Amerikance ni nevaren. Nevarnost bi lahko prišla le od zunaj. Naš sistem najbolje deluje v urejenem svetu, s katerim lahko trgujemo in mu prodajamo izdelke naših tovarn in kmetij. Sovjeti to dobro vedo, zato pa skušajo v Evropi ustvariti zmedo. Okoli vsega tega se danes vrti bitka za Marshallov načrt. Sovjeti so prepričani, da bo kapitalizem nujno propadel in da bo potem zmagal njihov sistem. Ni pa odgovora na vprašanje, kako daleč bodo šli v prizadevanju, da bi kapitalizem »nujno« propadel.

Kjer je konflikt in komunisti pravijo, da je konflikt, tam je slabost ene strani prednost druge. Sovjeti vedno delajo s silo in vedo, kako jo je treba uporabljati. Oni so zato tudi pripravljeni uporabiti vojaško silo za ureditev sveta po svoji zamisli. Po drugi strani pa so Sovjeti zelo realistični.

Objava prehranjevalnega urada v Velikovcu

Da se odstranijo dvomi, ki so nastali se objavlja sledeče:

1. vsi poljedelci, ki so oddali predpisano količino žita in niso zaostali pri oddaji mesa, mleka, krompirja in jajc, lahko zahtevajo dodatne karte za mletje.

2. vsi poljedelci, ki so oddali predpisano količino klavne živine, žita, krompirja in jajc, in niso zaostali pri oddaji mleka, lahko zahtevajo dovoljenje za dodaten zakol.

3. za dodatne karte za mletje in za dovoljenje o dodatnem zakolu je treba zaprositi pri pristojni občini.

Tekom oddaje klavne živine, ki bo v prihodnjih tednih zvišana v svrho primanjkljaja iz leta 1947, bo včasih neobhodno potrebno oddajati tudi mlajšo koristno živino.

Da pa ne bo uporabna vprežna živina, ki je nujno potrebna za izboljšanje staleža živine, morala v klavnico in da bo ostala ohranjena našemu kmetijstvu, bo prehranjevalna služba poskrbela zamenjavo takšnih koristnih živali na razdelitvenih mestih za manjvredno živino, ki v smislu zdravega odbiranja spada že davno v klavnice.

Posestnike z manjvredno živino se vsled tega poziva, da priženejo svoje živali na razdelitvena mesta, kjer jih bodo lahko zamenjali za dobro vprežno živino.

Pri oddaji manjvredne živine bodo oddajalci dobili dovoljenje, da kupijo nadomestek na kakšnem posestvu s koristno živino, in tako izboljšajo svoj živinski stalež. Oddana živina jim bo vračunana.

Dalje objavlja urad sledeče:

1. vse kmetovalce se poziva, da takoj predložе račune za do 9. 11. 1947 prodano klavno živino pristojni občini, da se vpiše v seznam o oddaji klavne živine, da bo primanjkljaj v oddaji obratov pravilen.

2. vse za prodajo krompirja sprejete nakaznice je treba čim prej mogoče oddati pristojnim občinam. Kmetovalec dobi zato od občine izkaznico o celotni množini prodanega krompirja. Šele po izmenjavi nakaznic o prodaji krompirja, se bo prodani krompir vračunalo dotičnemu obratu kot oddajo.

3. v prihodnjih tednih bodo dobili kmetje, ki še niso oddali predpisane množine, poziv za oddajo. Da se doseže redno oddajanje in s tem neoporečna preskrba prebivalstva — mest in industrijskih področij, se vse živinorejce opozarja, da upoštevajo predpisane oddajne termine. Ugovori so brez smisla. Le v slučaju tehtnih vzrokov, n. pr. pri nesrečah, kakor je požar ali nasilni zakol več živali itd. — je možno črtati oddajo. Vsi drugi ugovori se ne bodo upoštevali in jih morajo občine zavrniti.

Presežki v oddajanju klavne živine se bodo vračunavali v letni kontingent za leto 1948.

URADNO TOLMAČENJE BRITANSKEGA ELEMENTA ZAVEZNIŠKE KOMISIJE ZA AVSTRIJO O BRITANSKO-JUGOSLOVANSKEM SPORAZUMU GLEDE BEGUNCEV

Po objavi pogodbe, ki je bila sklenjena med britansko in jugoslovansko vlado glede beguncev, nekatere izmed jugoslovanskih razseljenih oseb v britanski coni Avstrije niso pravilno razumele in tolmačile te pogodbe. Da se v bodoče prepreči napačno tolmačenje, bo pogodba v kratkem objavljena v izvirnem besedilu v srbsko-hrvatskem jeziku in bo na razpolago vsem beguncem v taboriščih. Eden glavnih namenov pogodbe je rešitev problema, ki je nastal iz prisotnosti velikega števila jugoslovanskih razseljenih oseb v britanskem zasedbenem pasu Avstrije in naša naloga je, da podvzamemo vse, kar je mogoče za njihovo skorajšnjo repatriacijo ali naselitev drugje. V nobenem slučaju ne bo prisilne repatriacije, razen pri osebah, katerim se dokaže krivda, da so aktivno in voljno sodelovali s sovražnikom med vojno ali da so vojni zločinci. Kar se tiče kolaboraterjev in vojnih zločincev, je britanska vlada samo potrdila svojo že davno izrečeno obveznost, da bo izročila jugoslovanskim oblastem osebe, katere je jugoslovanska vlada zahtevala, toda le, če smatra britanska vlada, da spadajo pred sodišče.

Britanska vlada bo proučila vsak posamezni slučaj in samo ona bo odločala o tem, ali zadostujejo predloženi dokazi za izročitev obtožene osebe. Kar je bilo do sedaj izročenih zločincev jugoslovanskim oblastem, so bili vsi splošno znani in prosluli kot kolaboraterji in v večini slučajev tudi kot vojni zločinci. Seznam jugoslovanskih državljanov v Nemčiji, Italiji in Avstriji, katerih izročitev je zahtevala jugoslovanska vlada od britanske vlade, obsega samo nekoliko sto imen in na osnovi blejske pogodbe se je jugoslovanska vlada obvezala, da ne bo zahtevala izročitve nadaljnih oseb zaradi kolaboracije in izdaje pó 8. novembru 1947.

Veliki večini jugoslovanskih razseljenih oseb v Avstriji pa se ni treba ničesar bati. Da bodo imeli vsako možnost, da se seznanijo s prilikami v Jugoslaviji in se lahko odločijo, ali se hočejo vrniti ali ne, je bilo v dogovoru sklenjeno, da bo jugoslovanska zvezna misija, ki je prišla posebno v ta namen iz Jugoslavije, obiskala razseljene osebe v taboriščih in bo dala zaželene informacije razseljenim osebam, ki žive v taboriščih in okolici. Naglasiti pa se mora, da bodo vse razseljene osebe popolnoma svobodno odločale o tem, ali se vrnejo v svojo domovino.

Istočasno predvideva angleško-jugoslovanska pogodba vse možnosti za premestitev jugoslovanskih razseljenih oseb iz britanskega pasu Avstrije in za naselitev drugje kolikor mogoče mnogo razseljenih oseb, ki se nočejo vrniti v Jugoslavijo. Britanska vlada proučuje vse možnosti za pospešeno naseljevanje s pomočjo Mednarodne begunske organizacije (IRO) in britanske oblasti v Avstriji nabirajo primerne osebe za naselitev v Veliki Britaniji in britanskih dominijonih.

Angleški funt

Poleg ameriškega dolarja je gotovo angleški funt denarna vrednost, ki je obvladala in deloma še obvlada velik del sveta. Zato je zanimivo vedeti, kako se je tekom preteklega polstoletja tudi vrednost angleškega funta manjšala in so s tem v zvezi seveda naraščale cene na angleškem trgu.

Po izjavi britanskega finančnega ministra Daltona je plačilna moč angleškega funta od leta 1900 naprej neprestano padala.

Ako je bila plačilna moč angleškega funta leta 1900 še 100, je znašala leta 1910 še 95, leta 1920 še 86, leta 1930 še 58, leta 1940 še samo polovico vrednosti od leta 1900, torej 50 in leta 1947 še samo 45.

Z drugimi besedami se to pravi, da je moral angleški potrošnik plačati za blago, za katero je plačal leta 1900 na pr. en funt, v letošnjem poletju že 2.22 funta.

Izvoz premoga

Amerika izvaža letno okrog 40 milijonov ton črnega premoga, od tega gre več kot polovica v Evropo. Meseca decembra letos bo po določilih posebnega urada izvoženo iz Amerike 3,501.000 ton premoga, od tega v Avstrijo 36.000 ton.

V mesecu oktobru je uvoz premoga v Avstrijo presegel predvideni načrt in je dosegel skupno 381.000 ton. Od tega je bilo po izvoru: črni premog iz Porurja in Posarja 115.800 ton, briketi iz Porurja 89.000 ton, koks iz Porurja 13.400 ton, črni premog iz Poljske 81.000 ton (namesto predvidenih 112.000 ton), rjavi premog iz Češkoslovaške 16.000 ton, koks iz Češkoslovaške 7.600 ton, rjavi premog iz Jugoslavije (Slovenija) 14.700 ton in črni premog iz Združenih ameriških držav 43.500 ton.

Po zemeljski obli

ŠVICA

Iz podatkov, ki jih je izdala švicarska kmečka zveza, je razvidno, da so se tudi v Švici v zadnjih desetih letih dvigale bolj hitro cene industrijskih izdelkov in delavskih plač kot pa cene kmetijskim pridelkom.

Tako je moral dati na pr. leta 1939 švicarski kmet za 1 kg sladkorja 2,7 l mleka, za en par čevljev 87 l mleka, za tedensko plačo dninarju 79 l mleka in za eno uro dela zidarju 7,5 l mleka.

V maju leta 1943 je moral dati švicarski kmet za 1 kg sladkorja 4.4 l mleka, za en par čevljev 159 l mleka, dninarju na teden 73 l mleka in zidarju za enourno delo 6,5 l mleka.

V maju leta 1944 so bile odgovarjajoče cene :sladkor 2,5 l mleka, čevlji 65 l mleka, dninar na teden 57 l mleka in zidar za enourno delo 2,9 l mleka.

V maju leta 1947 so bile odgovarjajoče cene: sladkor 3,5 l mleka, čevlji 159 l mleka, dninar na teden 100 l mleka in zidar za enourno delo 6,7 l mleka.

POLJSKA

Tudi na Poljskem ne napreduje obnova celotnega gospodarstva tako kakor so predvidevali in kakor si želijo. Iz izjav, ki jih je dal predsednik poljske gospodarske banke Edvard Lipinski, je razvidno, da se je Poljakom posrečilo dvigniti industrijsko proizvodnjo na 80% predvojne proizvodnje. Pri kmetijstvu pa še niso mogli doseči tega uspeha. Pri obnovi poljskega kmetijstva so dosegli šele 50% predvojne proizvodnje.

Za popolno izvedbo obnove potrebuje tudi Poljska zunanje pomoči, predvsem stroje in surovine.

Po varšavskih poročilih je računati, da bo na Poljskem na razpolago za izvoz okrog 80.000 ton sladkorja. Skupna proizvodnja bo znašala okrog 400.000 ton.

Pred vojno je bila Poljska pri proizvodnji sladkorja na 7. mestu med evropskimi producenti sladkorja, sedaj je že na 4. mestu. Pred njo so še Nemčija, Francija in Češkoslovaška.

ČEŠKOSLOVAŠKA

Po poročilih iz Prage se je znižalo število nemškega prebivalstva v obrobnih čeških deželah do 30. septembra t. l. od 3 milijonov šeststotisoč na 192.000. Število češkega prebivalstva pa je naraslo od 570.000 na 2,460.000. To se pravi, da se je preselilo približno 25%, torej ena četrtina vsega češkega prebivalstva v obrobne pokrajine.

Od 677.000 ha gozdov v teh pokrajinah, ki so jih Nemci morali zapustiti, je prešlo v državno last 516.000 ha, ostanek pa so dobile občine in zadruge. Približno 4.800 kmečkih posestev je še praznih, 40.000 ha zemlje je neobdelane, nadaljnjih 60.000 ha preje poljedelske zemlje je določenih za pogozditev. Med nove češke priseljence je bilo razdeljeno 1,200.000 ha poljedelske zemlje, 127.000 ha poljedeljske zemlje so dobila državna posestva.

Češkoslovaška zunanja trgovina je bila dosedaj v glavnem usmerjena v zahodnoevropske dežele in v Ameriko. Odstotek zunanje trgovine z Vzhodnoevropskimi deželami in s Sovjetsko zvezo je bil razmeroma nizek.

Ker pa se je morala Češkoslovaška odreči Marshalovemu načrtu, je morala preusmeriti svoje gospodarstvo proti Vzhodu. Pri tem bo morala Češkoslovaški, kakor tudi ostalim državam, ki so se izjavile proti ameriški pomoči, pomagati Sovjetska zveza.

Zlasti češkoslovaška kovinska industrija bi bila zelo prizadeta, ako ne bi dobila nadomestila za izgubo v Zapadni Evropi. Zato je sklenila Sovjetska zveza s češkoslovaško kovinsko in strojno industrijo pogodbo za dobave v vrednosti več milijard češkoslovaških kron.

Danes, ko se toliko govori in piše o prednostih državnega gospodarstva pred zasebnim gospodarstvom, je zelo zanimivo dobiti približno sliko s primerjavo državnega in privatnega gospodarstva. Še najboljšo sliko pri tem nam nudijo poročila iz Češkoslovaške.

Tam pride na enega nameščenca v podržavljenih obratih 5.4 delavcev, v zasebnih industrijskih podjetjih pa 5.2 delavca.

Število delavnih ur, ki jih delavci v resnici izvršijo, je v svobodnih gospodarskih podjetjih v 15 industrijah višja, v petih pa manjša kot v podržavljenih industrijskih podjetjih. V državnih podjetjih je povprečno število delavnih ur na mesec 188.6, v privatnih podjetjih pa 190.

Povprečni mesečni dohodek delavca v državnih podjetjih je 1829 Kčs, v privatnih podjetjih pa 1837 Kčs. Specialni delavci zaslužijo v državnih podjetjih mesečno povprečno 3578 Kčs, v privatnih podjetjih pa 2836 Kčs.

Izplačane plače in mezde znašajo v državnih podjetjih 26.4%, v privatnih podjetjih pa 19.1% vrednosti proizvedenega blaga.

ZDRUŽENE DRŽAVE

Po poročilih ameriškega zakladnega urada so znašale zlate zaloge (rezerve) Združenih držav koncem septembra t. l. 22.762 milijonov dolarjev. S tem so zaloge zlata dosegle skoraj najvišje dosedanje stanje, ki je bilo oktobra leta 1941. Takrat so znašale rezerve zlata v Združenih državah 22.799 milijonov dolarjev.

S tem zvezi poročajo, da je Sovjetska zveza prodala v septembru t. l. v Združene države zlata v vrednosti 5.66 milijonov dolarjev.

Po izjavah strokovnjakov tozadevnih industrij bo tekom leta 1947 v Zdr. državah docela prenehalo pomanjkanje avtomobilskih gum, ki je bilo tako pereče takoj po vojni, cene pa bodo vrhu tega nižje kot pred vojno. V tem pogledu je pripomniti: 1. da je proizvodnja v tekočem letu tako napredovala, da dosega 20 milijonov avtomobilskih gum in 14 milijonov gum za tovorne avtomobile in priklopna vozila več kot leta 1939; 2. da so sedanje gume mnogo odpornejše kot gume iz leta 1939; 3. končno so cene za potrošnike za 7% nižje kot leta 1939.

JAPONSKA

Japonski vladni uradniki so potrdili danes poročila iz glavnega stana Mac Arthurja, da je široko razpleteni uporniški pokret, ki se imenuje »Tajna vlada«, ogrožal vse reforme, ki so jih izvedle zasedbene sile. Ta tajni pokret sestoji iz armadnih in mornariških častnikov, ki se nočejo sprijazniti z japonskim porazom. Japonske osebnosti, ki stoje na strani ministrskega predsednika Katayama, gredo tako daleč, da izjavljajo naj se zasedbene čete ne umaknejo po zaključku mirovne pogodbe.

Člani glavnega stana generala Mac Arthur-ja so mnenja, da se pod plaščem pravega zanimanja za demokracijo skrivajo revolucionarne sile, ki hočejo doseči prevrat v vseh reformah, ki so jih izvedle zasedbene sile in postaviti predvidene ukrepe po podpisu japonske mirovne pogodbe. Ni dvoma o tem, da bi ta »Tajna vlada« skušala po umaknitvi zasedbenih sil, dobiti v roke vso oblast, če je ne bodo poprej uničili.

AVSTRIJA

Ameriško kmetijsko ministrstvo je objavilo višino izvoza žita v decembru t. l. Skupno bodo ta mesec izvozili iz Združenih držav 871.800 ton žita, od tega v Evropo 660.000 ton in od tega v Avstrijo 39.116 ton.

Od količine, ki odpade na Avstrijo, bo 23.500 ton pšenice in 13.000 ton pšenične moke. Avstrija je ena redkih izjem, da dobi iz Združenih držav v mesecu decembru več žita kot pa v novembru.

Ker potrebuje Avstrija mesečno za prehrano prebivalstva po sedanjih obrokih okrog 51.000 ton moke, bi morala od svojih pridelkov prispevati v mesecu decembru za prehrano prebivalstva okrog 14.000 ton žita.

VELIKA BRITANIJA

Londonski »Times« izraža simpatije z ministrom Daltonom, ki je zagrešil indiskretnost v trenotku svojega velikega osebnega dela. Nato list omenja položaj njegovega namestnika Sira Stafforda Crippsa, ki je bil pred dvemi meseci imenovan za ministra za gospodarske zadeve. Že takrat je bilo vprašanje, kakšno bo razmerje med njim in finančnim ministrom. Že takrat je bilo jasno, da bo potrebna tesna povezanost med zakladnim ministrstvom in med oblastjo, ki je odgovorna za gospodarske načrte. Že takrat so mnogi čutili, da tega dualizma ne bo mogoče nadaljevati v nedogled. Zdaj je oba resora prevzel sir Stafford Cripps, ki ima tako v rokah najodgovornejša mesta, ki so kdaj koli pripadala kakemu posameznemu ministru. To izredno koncentracijo zahteva gospodarska stiska v kateri trenotno živi država.

INDIJA

Tragični boji so zelo prizadeli britansko ljudstvo. V Kašmirju divja odkrita vojna in nikakega izgleda ni za konec. So znaki, da se konflikt celo razširja. Jinnah je storil zelo modro, da ni poslal tamkajšnjim plemenom na pomoč pakistanskih čet. Nepristranski dopisniki iz Delhov poročajo, da ga tamkajšnji krogi ne obtožujejo.

Pandit Nehru je rekel, da vlada v Indiji gospodarski kaos. Britanska vlada poziva oba dominiona k sodelovanju od katerega je odvisna blaginja indijskega ljudstva. Dokler ne bodo izčiščena politična vprašanja, bo težko pričeti vsako delo za gospodarsko obnovo. Sodelovanje med Nehrujem in Jinnahom je neobhodno potrebno. Vse kaže, da sta ta moža brez moči, da bi lahko zadržala fanatizem svojih pristašev, bodisi nepopustljivost Hindujcev bodisi fanatizem muslimanov in medsebojno sovraštvo. Toda indijski voditelji, ki so zdaj že začeli čutiti posledice razdelitve Indije v dva dominiona, se bodo morali zavedati odgovornosti za stotine milijonov indijskega prebivalstva ter storiti odločne korake za vzpostavitev reda in miru, ki sta prvi pogoj za gospodarsko obnovo. (AIS)

JUGOSLAVIJA

Jugoslovanski zunanji minister Simič je izročil zunanjemu ministru Združenih držav Marshallu spomenico, v kateri zahteva Jugoslavija čim prejšnjo vrnitev jugoslovanskega zlata v vrednosti 56 milijonov dolarjev, ki je v zakladnici Združenih držav. Simiča je spremljal veleposlanik Sava Kosanovič.

Simič se je mudil pri Marshallu 45 minut in je nato izjavil novinarjem: »Razpravljali smo o visečih gospodarskih in političnih vprašanjih, za katere se zanimamo. Izročil sem spomenico, ki se tiče pridržanega denarja, ki je tu blokiran že nekaj let. Gre za 56 milijonov dolarjev.«

Jugoslovansko zlato v Združenih državah, ki je tu pridržano od začetka vojne, je v razpravi že nekaj časa, vprašanje vrnitve pa so zamotala razna finančna vprašanja.

Simič je izjavil, da je razpravljal tudi o odnošajih z zahodno Evropo v zvezi z Marshallovim načrtom, pri katerem Jugoslavija ni udeležena.

Preteklo nedeljo je otvoril Tito mladinsko progo Šamac — Sarajevo. Proga, ki je dolga 240 km, je zgradilo 211.370 jugoslovanskih in inozemskih mladincev in mladink v sedmih mesecih in pol.

SOVJETSKA ZVEZA

V Moskvi so bila pretekli teden prva volilna zborovanja za občinske volitve, ki bodo 21. decembra v Moskvi. Volilci so se odločili, kakor poroča sovjetski radio, 100% za kandidaturo generalisima Stalina in zunanjega ministra Molotova.

Seizmograf v Stuttgartu je zaznamoval eksplozijo atomske bombe v Rusiji. Vodja zvezdarne prof. Hiller je izjavil, da je eksplodirala prva ruska atomska bomba skoro verjetno 15. junija v južni Sibiriji. Profesor Hiller si ni mogel raztolmačiti pretresa, ki ga je zaznamoval njegov seizmograf 15. junija, dokler ni čital v listu »Intransigeant« članka, ki je pisal o Irkutski atomski bombi in v katerem so omenili 15. junij, češ, da je takrat eksplodirala prva ruska atomska bomba.

Izpred vojaškega sodišča

Pretekli petek, 14. novembra, se je moral zagovarjati pred srednjim britanskim vojaškim sodiščem v Velikovcu pod predsedstvom Lt. Col. Cohena, tajnik pokrajinskega odbora OF, Karel Prušnik. Prušnik je bil obtožen, da je kršil člen II, paragrafa 38, zakona 200, vojaške vlade, s tem, da je

1. ob priliki odkritja spomenika v Št Rupertu pri Velikovcu 26. oktobra v javnem govoru govoril sovražno žaljivo o britanskih in ameriških oboroženih silah in

2. da je v istem govoru zaničljivo govoril o upravi britanskih vojaških sodišč. Po prečitanju obtožnice, so zaslišali obtežilne in razbremenilne priče nakar se je Prušnik sam zagovarjal. Obtoženec se v smislu obtožnice ni smatral krivim.

Pred objavo obsodbe je predsednik sodišča ugotovil: »Jasno je, da ste Vi namenoma poizkusili povzročiti težkoče v tem predelu dežele. Ravno tako je jasno, da hočete Vi — mogoče v zvezi z drugimi ljudmi — podpihovati del prebivalstva, ki živi v Avstriji. Res je, kakor ste Vi izjavili v začetku, da so se namreč partizani v zadnji vojni boroli skupno z zavazniki. Jasno je, da ste Vi potem, ko ste svoj govor tako pričeli, potem naredili žaljive in sovražne opazke. Jasno je — tudi vaše razbremenilne priče so v križnem zaslišanju potrdile — da sta omenili puškina kopita. Edine osebe, ki bi mogle uporabiti puškina kopita, so britanski vojaki in ravno to ste hoteli povedati ljudem. Nato ste zopet rekli, da puškina kopita in zapori ne morejo zatreti vašega boja za priključitev slovenske Koroške Jugoslaviji. Precej jasno je, da so priče, katere ste poklicali Vi, podale omiljevalne izjave o tem, kar se je zgodilo. Toda priče so same priznale, da ste Vi te opazke napravili. Zdrava kritika je dovoljena v vsaki državi, toda lažnjive izjave, kakor ste jih naredili Vi, ne morejo in ne trpijo nikjer. Obsojeni ste na 12 mesecev ječe in v teku desetih dni lahko vložite proti obsodbi priziv.«

Ko so obsojenca po razpravi odvedli iz dvorane, je nekaj oseb, ki so bile v dvorani, izrazilo svoje nezadovoljstvo.

ODKRITJE AVSTRALIJE

Po Kolumbovem odkritju Amerike leta 1492 so ljudje v trumah hiteli na ladje, da bi se odpeljali z njimi v bogate prekomorske kraje in tam obogateli. Strah pred nevarnostmi morske vožnje je izginil. Tako se je že Kolumbu, ko se je pripravljal na drugo potovanje v Ameriko, prijavilo na tisoče ljudi, starih in mladih, mnogo tudi takih, ki jih ni mogel zavrniti, španski in portugalski plemiči in celo kraljevi sorodniki. Po Kolumbovi smrti se je navdušenje za morsko vožnjo še bolj razvnelo. Španci in Portugalci so res napravili slavna dejanja, toda Francozi, Angleži in Nizozemci niso zaostajali daleč za njimi. Njih male in okretne ladjice so švigale po tedaj znanih in neznanih, obrežnih in visokih morjih od ene dežele do druge.

Tako so že koncem 15. stoletja križarile po avstralskih vodah razne evropske ladje. Mogoče so se celo ustavile na pustem obrežju, a mornarji niso iskali puščav, temveč rodovitne pokrajine in dragocene kovine. Zato se niso zmenili za take kraje; morda so jih imeli le za kake puste otoke in po vrnitvi v Evropo niso o tem niti omenili.

Leta 1642 pa je poslal holandski guverner Van Diemen slovečega nizozemskega mornarja Abela Tasmana nalašč zato na južno morje, da bi videl ,ali je res ali ne, kar se je v Evropi že pred odkritjem Amerike govorilo, namreč o nekem južnem delu sveta, latinsko »terra australis«. Tasman je prijadral do nekega, tik ob Avstraliji ležečega otoka, ki je pozneje dobil po njem svoje ime, Tasmanija, toda zemlje, katero ga je bil poslal iskat guverner Van Diemen, ni našel. Pač pa je odkril več drugih, manjših otokov in jih imenoval »Nova Holandija«. Seveda je bila v tem imenu obsežena tudi Avstralija, ne da bi Nizozemci vedeli za to. Današnja Avstralija je prav zato še dolgo potem, ko so jo bili že vso odkrili, ohranila to ime. Šele pozneje so zvedeli za gotovo, da je to tista zemlja, o kateri se je v Evropi že toliko časa govorilo in katero je iskal mornar Abel Tasman.

Ker Tasman takrat ni našel »južne zemlje«, so v Evropi nehali govoriti o Avstraliji in jo za sto petdeset let skoro čisto pozabili. Svoje oči so obrnili proti Ameriki.

Leta 1769 pa so po čudnem naključju Avstralijo vendarle odkrili. Dne 3. junija letega leta je namreč šla zvezda večernica mimo sonca. Za zvezdoslovce je bila ta prikazen silno važna, ker so mogli z njeno pomočjo vsaj približno izračunati, kolikšna je razdalja med našo zemljo in soncem.

Toda ta pojav je bilo treba opazovati na dveh, kolikor mogoče narazen ležečih krajih naše zemlje. Po vsej Evropi so se učenjaki zbirali in se pripravljali na opazovanje in tudi družba angleških zvezdoslovcev je sklenila, da bo opazovala ta važen pojav. Za opazovanje si je izbrala dva kraja, ki ležita daleč narazen; prvi je bila znana angleška zvezdarna Greenwich (izg.: Grinič) pri Londonu, drugi pa otoki v Tihem oceanu, več tisoč kilometrov oddaljeni od Londona. Ti otoki se od tedaj imenujejo »Družbini otoki«!

Ta zvezda pa gre zelo poredkoma mimo sonca. Zadnjikrat je šla to pot 6. decembra leta 1882 in bo šla zopet dne 2. junija 2004. leta, torej še vsakih sto let ne. Zato je morala družba preskrbeti izkušenega mornarja, ki bo pripeljal pravočasno učenjake na določeno mesto. Svoje zaupanje je naklonila mornariškemu kapitanu James Cook-u (izg.: Džems Kuk-u). Ta jih je pripeljal ob pravem času tja in učenjaki so opazovali ta nebesni pojav.

Ko pa se je Cook vračal z učenjaki v domovino, je prijadral do rodovitnega avstralskega vzhodnega obrežja. Sreča zanj je bila, da se niso že prej ustavili tukaj Španci, Portugalci ali Nizozemci in je tako bila dežela še nezasedena, brez gospodarja, razen divjakov, zato jo je Cook razglasil za angleško posest.

Tako so na prav nepričakovan način odkrili leta 1770 to zemljino, ki po velikosti le malo zaostaja za Evropo. Polagoma je ime »Nova Holandija« izgubila in dobila novo — Avstralija.

SLOVENSKE GORICE

Lepa je zemlja slovenska — kristal iz božje roke vzet. Vsaka pokrajina ima svoje posebnosti. Naša Koroška številna jezera, Notranjska podzemske jame s čudovitimi kapniki, Dolenjska slovi po zidanicah med goricami, Gorenjska se ponaša z Brezjami, kjer kraljuje Kraljica in Mati naša — Marija, z Bledom, ki je podoba raja, in slapom Savice; Savinjska dolina ima zlato rožo — hmelj, Prlekija slovi po vinu daleč po svetu.

Danes pa enkrat pohitimo — kljub državnim mejam v Slovenske gorice, ki se razprostirajo med Kozjakom in Prlekijo, katera nam je dala prvega slovenskega kardinala Jakoba Misia, in sedaj že pokojnega slovenskega narodnega voditelja in državnika dr. A. Korošca.

Mične so Slovenske gorice. Če gledaš nanje s Pohorja, se ti zdi, kakor da so valovi nekdanjega Panonskega morja obstali v lahnem valovanju in se spremenili v položne griče in holmiče, ki so posajeni z vinsko trto in na katerih se blešče cerkvice.

Nekaj edinstvenega so kraji v Slovenskih goricah. Nosijo imena svetnikov, katerim se verni prebivalci že stoletja in stoletja zatekajo v borbi za obstanek. Nedaleč od Maribora, na lepi razgledni točki, te pozdravlja Sv. Urban, ki pošilja pozdrave soimenjaku — Sv. Urbanu pri Ptuju. Sv. Urban je zelo v časteh, saj poje narodna pesem:

»Preljubi sveti Urban,
Ti dragi naš mejaš,
V Goricah ti kraljuješ
In sladko grozdje daš.«

Ob severni meji, ob Pesnici sta si sosedi Spodnja in Zgornja sveta Kunigunda, njima dela tik ob državni meji družbo zal junak na konju — Sv. Jurij ob Pesnici. Sosed mu je Št. Ilj, ki velja že od nekdaj za slovenske Termopile, kjer si je zemlje lačni nemški sosed ob živi narodni zavesti prebivalcev polomil zobe. »Südmarka« in »Schulverein« sta imeni, ki vsakega Št. Iljčana zbodeta v srce; protestantovska molilnica, ki je služila nemškim kolonistom, pa spominja na črne naklepe vsenemških junkerjev in Fricev. Ob Pesnici sta se naselila Sv. Marjeta in Sv. Bolfenk. Blizu gradu Hrastovec, ki ga je naš koroški rojak, sodnik dr. Ožbald Ilovnik, ovekovečil v povesti »Črni križ pri Hrastovcu«, je trg Sv. Lenart, kjer je sedež sodnije in davkarije. Proti jugovzhodu nas pozdravlja devica Sv. Barbara, priprošnjica za zadnjo uro. Od tod je krasen razgled po Dravskem polju. Okrog Sv. Lenarta so se strnili kakor v svetniško občestvo: Sv. Rupert, Sv. Jurij, Sv. Jakob, Sv. Anton in Sv. Benedikt. Nad Sv. Benediktom so se utaborili Sv. Trije kralji, ki se ponašajo s prostorno, naravnost veličastno gotsko cerkvijo iz 15. stoletja. Tu je bilo torišče nad vse delavnega, naravnost svetniškega dekana in mladinskega organizatorja Franca Sal. Gomilšeka, ki je bil oktobra 1943 zahrbtno umorjen kot begunec od Nemcev v Knežji vasi pri Dobrniču. Proti severu od tod stoji na najvišji točki Marija Snežna, malo bližje pa sv. Ana. Če gremo proti Prlekiji, se bomo radi ustavili pri Negovi, kjer je mogočen grad, ki pa je postal leta 1937 delno žrtev požara. Središče Slovenskih goric pa je trg Sveta Trojica. Sredi trga kraljuje na višini ponosna romarska cerkev, ki ima tri stolpe.

Ob tihih večerih, ko sonce gre spat, zadone zvonovi po vseh hribih, katerim se pridružijo še oni v dolinah. Ni lepšega, kakor je melodija teh zvonov. Zdi se, da svetniki in svetnice, katerim so cerkvice posvečene, in katerih ime nosijo ti kraji, same pojo čast in slavo sveti Trojici in nebeški Kraljici. Tako je bilo nekdaj — nemški nacisti so ob okupaciji pobrali zvonove tudi tukaj.

In ljudje, ki bivajo pod okriljem teh svetnikov? Ne, niso svetniki. Ljudje so iz mesa in krvi kakor drugod, preprosti, verni in delavni. Radi pa so veseli. Moli in delaj je njih pravilo. Gostoljubnost je tod doma. Pogostijo te z takozvanimi gibanicami in vinom; če tega ni, pa vsaj s kruhom in jabolčnikom. Radi pojo. V pesem izlijejo svoja čustva ob veselih in žalostnih dneh.

Sedaj je v Slovenskih goricah veselo. Delo je v glavnem opravljeno. Iz gozdov, kjer grabijo steljo, doni vesel smeh. Nad zoranimi in posejanimi polji vreščijo vrane. Ob zidanicah in vinskih kleteh pa je skoraj svečano. Gospodar hodi okrog. Lica mu žare v tihem zadovoljstvu. Če greš sedaj — pred Martinovim — mimo kleti, postoj in prisluhni. Slišal boš tih šepet. Morda se sodi, veliki in majhni, pogovarjajo med seboj. V nos ti bo udaril prijeten vonj. — Mošt vre ... za vino.

Okrim

PREMOG

Ko smo se v šoli učili, kako je nastal premog v pradavnih časih zgodovine naše zemlje, se gotovo nismo zavedali, kakšnega velikanskega pomena so te zaloge premoga za razvoj in obstoj najmanjšega in največjega gospodarstva na svetu.

Zato nas gotovo zanima, od kod dobivamo premog in kje so tiste srečne dežele, ki imajo in proizvajajo danes več premoga kot ga pa potrebujejo za lastno gospodarstvo. Saj je premog danes kakor zlato, za katerega je mogoče vse dobiti.

Letošnja proizvodnja premoga bo dosegla po izjavah ameriškega trgovinskega ministra Harrimana v Združenih državah Severne Amerike 660 milijonov ton in bo s tem prekoračila proizvodnjo v predvojnem letu 1939 za celih 50 odstotkov.

Proizvodnja premoga v vseh ostalih državah sveta bo znašala letos okrog 540 milijonov ton in bo tako proizvodnja premoga na celem svetu za 120 milijonov ton manjša od proizvodnje premoga v Združenih ameriških državah. Ravno tako tudi letos proizvodnja v vseh ostalih državah sveta še ne bo dosegla predvojne proizvodnje premoga v teh državah.

Za primerjavo omenimo, da je dosegla leta 1939 proizvodnja premoga v Veliki Britaniji 230 milijonov ton, v Sovjetski zvezi 133 milijonov ton, v Franciji 47 milijonov ton, na Poljskem 38 milijonov ton, v Jugoslaviji 450.000 ton črnega in 5 milijonov ton rjavega premoga, v Avstriji okrog 2 milijona ton.

Iz našega slovstva

35.

Med [illegible]onistične romantike spada tudi Alojz [illegible]emec. Po maturi je šel v bogoslovje, a je po treh letih [illegible]stopil in se vpisal na pravno fakulteto v Gradcu.

Napisal je več črtic in novel z motivom kuge, ki je v starih časih na Vipavskem večkrat divjala.

*

Enotnost zemlje in človeka poudarja tudi Ljubljančan [illegible]uš Kozak, a prednost daje pravicam človeške narave, pravicam telesa. Najvidnejša dela so »Št. Peter«, »Beli mecesen« in »Celica«.

*

Manj z osebnim nazorom in osebno bolečino prepojeno je mnogostransko in obsežno delo Franca Bevka. Študirat je šel pozno, postal je učitelj, a po prvi svetovni vojni se je posvetil pisateljevanju. Bevkovo delo je zelo obširno, mnogovrstno in idejno neenotno. V njegovih romanih nastopajo kmetje, pastirji, ribiči, tlačani in grajska gospoda, meščanstvo, vojaki, dijaki, potepuhi in tepčki; življenje predstavlja realistično, večkrat tudi naturalistično. Slog je včasih izrazit, življenski, drugod pa le papirnat. Rad se potaplja v sive predavnine visokega srednjega veka, a tudi sedanjosti ne zanemarja. Zlasti ima razvit čut za socialno krivico. Odpor proti krivicam, ki izvirajo iz družabnega ustroja, je ena izmed poglavitnih gonilnih sil tega plodovitega, a dostikrat na površini duševnosti ostajajočega posatelja. Bevk pripoveduje, nakazuje probleme, a jih ne rešuje.

*

Izrazita pisateljska osebnost je tudi Narte Velikonja. Že kmalu v mladosti je začutil notranjo potrebo po pisanju in je začel s preprostimi črticami in povestmi. Takoj v začetku se je pridružil literarni reviji »Dom in svet« in je ostal njen sotrudnik do svoje smrti. Narte Velikonja je bil eden izmed tistih kulturnih delavcev, ki so želeli pisati za ljudstvo. Mohorjeva družba, ki je izdajala te vrste povesti, je bila v drugem desetletju tega stoletja nekako v krizi, iskala je izhoda iz stare moralno-vzgojne zgodbe z izrazito poučno tendenco. Stara miselnost je bila tako zakoreninjena v Mohorjevi družbi, da je bilo težko najti drugo pot. Pa tudi pisateljev ni bilo, ker se jim je nekako za malo zdelo pisati za ljudstvo. Mislili so, da je ljudska povest nekaj manj vrednega, nekaj nižjega. Zato so v začetku sicer pisali ljudske povesti, kasneje pa, ko so se nekoliko uveljavili, pa so ljudski povesti pokazali hrbet (n. pr. Finžgar).

Tega pa ni storil Velikonja. On se je zavedal dela za ljudstvo tudi v leposlovju, zato se mu je posvetil z vnemo. Njegova povest »Višarska polena«, ki jo je napisal leta 1928, je prijetna novost v vrsti večerniških povesti.

Po poklicu je bil Velikonja jurist in upravni uradnik. V vseučiliških letih je pisal v »Zoro«, nato »Dom in svet« in »Mladiko«. Njegov največji tekst je realistična povest iz domačega kraja »Besede«.

*

Nova obzorja v snovi in gledanju pa so začrtali najdelavnejši pisatelji v desetletju pred drugo svetovno vojno. Anton Ingolič je naturalistično zajel v socialni roman »Lukarji« podobo Dravskega polja, v romanu »Na splavih« obdravske ljudi. Prekmursko pokrajino in človeka nam je v več kot desetorici obsežnih knjig pokazal Miško Kranjec. Njegovi ljudje begajo med vasjo in mestom, med stvarnostjo in sanjarjenjem o boljšem življenju. Iz starih socialnih razmer in iz stare miselnosti prihajajo v tok novega časa. Kakor je za Kranjčeve knjige značilna liričnost, tako je čista epika v delu Lovrenca Kuharja (Prežihov Voranc), ki je v naše slovstvo uvedel novo pokrajino — vzhodno Koroško okoli Mežice. Iz njegovih knjig stopa telesni človek — trpin, ki se bojuje za novi, socialistični družbeni red.

Povsem drugačen pripovednik je Vladimir Bartol, ki mu je leposlovje okvir za modroslovna in dušeslovna modrovanja o človeku. Notranjec Ivan Matičič je dal zgled zgodovinske pripovedi v svojski prispodobi in gradnji.

*

Med ljudske povestničarje uvrščamo Dolenjca Ivana Zorca, ki je napisal znano knjigo »Beli menihi«, Belokranjca Matijo Malešiča in Gorenjca Janeza Jalna, ki se je zlasti v zadnjih letih nadvse prikupil preprostemu narodu s svojimi lepimi povestmi. Jalen nadaljuje v književnosti Finžgarjevo delo, le da je še veliko bolj kot Finžgar povezan z naravo.

*

Liriki tega obdobja je dal najizrazitejšo podobo Alojz Gradnik (rojen 1882. v Medani), po poklicu sodnik. Prve pesmi je pisal kot četrtošolec. V javnosti se je oglasil najprej v »Ljubljanskem zvonu« in »Slovanu«. Oblikovno in vsebinsko je začel dozorevati razmeroma pozno. Prva pesniška zbirka »Padajoče zvezde« (1916) je že precej dobra in kaže sestavino Gradnikove pesniške duše: erotiko, ljubezen do domačije, duhovno problematiko o življenju in smrti, a tudi obsodbo socialnih krivic. Po prvi svetovni vojni je izdal »Pot bolesti«, v kateri je zlasti lep ciklus sonetov o tolminskih puntarjih. Zelo pomembna zbirka so tudi »Večni studenci«, ki je izšla leta 1938. Kot pesnik Gradnik zdaj temen od bolečine in strastne erotike omaguje pod snovnostjo, zdaj se ves svetel in radosten dviga do zadnjih življenskih spoznanj. Zelo blizu mu je misel na smrt in telesno razpadanje. Oblika njegovih pesmi je uglajena, polna ter nemalo pripomore k skupnemu lepotnemu učinku. Gradnik je tudi veliko prevajal. Dovršeno je poslovenil kitajske lirične pesnike vseh časov ter perzijske, španske in italijanske klasike.

*

Prvi dober pesnik povojnega rodu je Miran Jarc, versko pesem v mistični resničnosti pa nam je dal Anton Vodnik, ki se je prost vsake snovne teže zamikal v večnostne kroge, v duhovno lepoto in čistost stvarstva in človeka. Podoben mu je tudi njegov brat France Vodnik, dočim se je kanonik dr. Jože Pogačnik zopet vrnil k zemlji in človeku. Nasprotje vseh treh pa je Božo Vodušek, ki se je otresel občutkov nesvobodnosti in je nasičen sproščenosti odkril nov svet.

*

Največji obet mladega rodu in zastopnik čistega pesniškega idealizma je Srečko Kosovel (rojen 1904. v Sežani, umrl kot visokošolec 1926. leta), pesnik Krasa in njegove trpke lepote. Kot deček je od blizu doživljal grozote prve svetovne vojne, ki so mu pustile v duši mračne vtise. Kosovelova sila je v pristnem, globokem čustvu in izrazni sposobnosti. Da ni umrl tako mlad, bi postal gotovo prvi slovenski lirik sodobnega časa.

*

Zavestno socialno pesem je prvi dal Tone Seliškar. Bliže stvarnosti je bil nadaljevalec njegove pesmi Mile Klopčič. Oblikovno in snovno novost je prinesel v našo liriko Edvard Kocbek. V zbirki »Zemlja« poudarja skrivnostno celotnost sveta in življenja, pa tudi celotnost človeka v harmoniji telesnosti in stvarnosti.

*

V dvajsetletju med obema vojnama je razen omenjenih slovstveno delovalo še obilo mlajših, ki so vsak po svojem najboljšem prepričanju pomagali graditi stavbo slovenske kulture. Toda o teh bomo govorili kdaj pozneje. Zaenkrat zaključujemo z našim pregledom, katerega bomo enkrat pozneje izdali izpopolnjenega v obliki knjige.

Konec

Pisana poljana

Limbarski:

MAVRICA

»Dežja bi bilo treba, dežja.« Mlakar je sedel na vrtu pod košato jablano in gledal v oblake. »Od juga prihajajo, dočim je zgoraj še zmirom sever.«

»Spremenilo se bo«, je vedela Neža, njegova boljša polovica, ki je čepela zraven njega na stolčku in šivala. »Že dva dni me trga«, je potožila in iztegnila nogo, pri čemer ji je zaškripalo v kolenu.

»Soparno je, da komaj diham. Ta prekvata naduha!« je nedolžno zarobantil. Hotel je še nekaj dostaviti, a ga je posilil kašelj.

»Še zadušilo te bo!« je zaskrbelo ženo. »Kar sapo ti bo nekoč zaprlo.«

Mož je prikimal, ker trenutno ni mogel odgovoriti. Zardel je po vsem obrazu in žile so se mu močno napele.

»Čedalje bolj pogosto vas napada«, je omenil Stanko, ki je ležal v travi in čital knjigo. Vse poteze njegovega mladega obraza so razodevale skrb in sočutje do svojega bolnega očeta.

»Saj pravim, preložiti bo treba, preložiti...« je dejal nadušljivi starec, ko se je izkašljal in izhrkal. »Na drugo ramo...«

»Zaradi mene kakor hočeš«, je pristala Neža, na glasu pa se je poznalo, da ji ni prišla od srca ta beseda.

»Fant ima že svoja leta. Čemu bi ga staral? In dekleta se tudi rada možijo.«

»To pa to«, je prikimala Neža in popravila očala.

Stanko se je delal, kot da nič ne sliši in da se ga ne tiče ta pogovor. Nalašč se je poglobil v knjigo ter se ni nikamor ozrl.

»No, fant, če si pameten...« je moral oče naposled zopet začeti. »Saj veš, o čem sva se menila...«

»Kaj ste mi že dejali?« Fant se je počehljal za ušesi in zaprl knjigo.

»Stric te pričakuje«, ga je opomnil in dostavil, da kaj takega vendar ni mogoče pozabiti.

»Mhm«, je odvrnil malomarno. »O tem sem vam menda že povedal svoje mnenje.«

»Nič novega še nisi rekel«, ga je oče nejevoljno zavrnil. »Sicer sva pa z Močnikom že dogovorjena...«

»Midva pa še nisva. In stricu sem to že tudi povedal.«

Starec mu je zapretil s prstom. »Fant, ne greni mi življenja! Ali ne veš, kaj pravi četrta božja zapoved?«

»Ljubim in spoštujem vas, poslušati pa vas tukaj ne morem...«

»Še kesal se boš, pa bo prepozno. Mnogi so že obžalovali svoje mladostne zmote.«

»Oče, to kar mi očitate, niso zmote. Branim se le zato, ker ne morem delati proti svoji volji.«

»Tako pa dvakrat grešiš: mene žališ in škoduješ samemu sebi...«

»Če bi poslušal vas in strica, bi bil nesrečen vse življenja. Sam bi si izkopal grob in zapel mrtvaško pesem...«

»Stanko, ukloni se, ne boš se kesal radi tega.« Očetov glas se je spremenil v tiho prošnjo. »Stric Hribar je mož, kateremu lahko zaupaš in prisežeš na njegovo besedo.«

»Mogoče.« Stanko ni hotel ugovarjati. »Toda če bi bil Hribar pameten, bi se ne vtikal v moje zadeve...«

Mlakar se je zamislil in nadaljeval po kratkem molku: »Stanko, ustregel mi boš, ako stopiš danes do njega. Če ne greš, bo zameril. Tudi Močnikovi so že obveščeni in so poročilo z veseljem sprejeli.«

»Mhm, mhm.« — Stanko je vihal z nosom. »Zdaj šele vem, kaj vse se dogaja za mojim hrbtom.«

»Nič takega, kar bi ne bilo prav. Mi in Močnikovi se že od nekdaj dobro razumemo, zdaj gre za bližnje sorodstvo. Micka bi bila dobra gospodinja in lepo doto bo imela.«

»Oče, dota ni vse«, je ovrgel Stanko.

»Nekaj je pa le.« Starec je ostal pri tem, kar je rekel. »Močnikovi so dobri ljudje, pridni in na dobrem glasu. Posebno Micka je vredna zlatega denarja.«

»To je res«, je pritrdil Stanko, »zato ga bo lahko dobila. Midva pa nisva drug za drugega in če bi naju prisilili, tedaj bi bila ta zveza res zakonski jarem...«

»Neža, ali slišiš?« je Mlakar opozoril ženo, ki je doslej molčala. »Takšna je danes mladina. Mi smo bili nekdaj povsem drugačni.«

»Nekaj drugega je vmes«, je vedela in zahel vzdih se ji je izvil iz prsi.

»Tudi jaz tako mislim.« Mlakar ni maral, da bi ga bil kdo prehitel. »Kdaj sem že jaz vse to opazil!«

»Po čemu je treba zaradi tega vzdihovati?« je Stanko vprašujoče pogledal mater.

»Navada, kaj pa drugega«, je odgovoril oče namesto matere. »Z vzdihom se srce oddahne, kajneda, Neža?«

»Marica mu roji po glavi«, je odložila, kar je imela na srcu. »Pa že dolgo časa.«

»Nič ne tajim, pa tudi ne prikrivam«, se je glasilo očetovo priznanje. »Tako sem se odločil, ker vem, da je prav in bom tudi izvedel in premagal vse ovire.«

Neža je ponovno vzdihnila ter si otrla solzo.

»Mati!« Sina je spekla njena solza. »Povejte mi, zakaj ste proti temu, da bi Marica zasedla vaše mesto?«

»To veš ti sam«, je dejala z ihtečim glasom.

»Jaaz?« je začudeno zategnil. »Pa menda ni kaj takega, kar bi bilo vredno omeniti?«

»Zadeva je važna in potrebna, da jo jaz, ti in oče — vsi skupaj temeljito obdelamo.«

»No, kar začnimo.« Stanko je bil takoj pripravljen in je poslušno sedel na klopico med mater in očeta.

Mati se je obrnila k sinu in pričela važno: »Znano ti je, kako je prišla Marica v našo hišo. Neka tujka jo je prinesla, zavito v borne plenice. Prosila je prenočišča, dali smo ji tudi večerjo, za plačilo pa nam je pustila svoje dete, krščeno za Marico in staro komaj nekaj mesecev. Toliko nam je povedala njena mati, preden je zjutraj neopaženo odpotovala.

Stanko jo je verno poslušal ter se obenem pripravljal na odgovor. Spomnil se je marsičesa in ko je prenehala, tedaj je dejal prav rahlo in ljubeznjivo:

»Marica ni kriva, če je sirota; nič ni vedela zato, da jo je odložila rodna mati. Pravzaprav ji je lahko hvaležna, da jo je oddala ljudem, ki so jo dobro vzgojili. Sprejeli ste jo z usmiljenjem in s pomilovanjem, ker jo je zavrgla rodna mati, pa tudi z ljubeznijo, katero vam vrača vse do danes s pridnostjo in s spoštovanjem. Vse, kar ji ukažete, naredi točno in brez ugovora. Vzgojili ste jo po svoje ter jo usposobili za pošteno življenje.«

»To je res«, je morala pritrditi, sicer bi bila podirala sama svoje delo. »Toda Marica je vzlic temu dekle, o katerem nimamo pravih podatkov. Nič nam ni znano, kdo je njena mati in zakaj se jo je znebila. Njen oče je morda poštenjak, lahko pa je tudi navaden zapeljivec, ki je zakrivil, da se mati sramuje svojega otroka.«

Stanko je skomignil z rameni in dejal odločno: »Marica je sedaj popolnoma naša, nihče ne more najti na njej kake kvarne posledice ali slabe lastnosti.«

»Pa se lahko še pokažejo. Slabo nagnjenje v človeku rado zaspi ter se zbudi šele pozneje. Kdo ve, kakšna bi bila Marica, ako bi postala samostojna gospodinja? Najbrž ošabna in prevzetna, kot so vsi oni, ki postanejo nekaj iz berača.«

»Tega se vam ni treba bati. Marica bo ostala taka, kakor ste jo vzgojili. O tem sem popolnoma prepričan in se ne dam odvrniti od svojega sklepa.«

»Revček!« je rekla pomilujoče, ker v naglici ni našla boljšega izraza. »Revni sinovi izbirajo bogate neveste, ti se pa oklepaš sirote, o kateri ne vemo, kdaj je bila rojena.«

Fanta je zabolelo. Trdo jo je hotel zavrniti, pa se je premagal in nadaljeval prav mirno in rahlo: »Marica je bogatejša kakor vsaka druga v okolici. Dali ste ji vse, kar imate sami: svoje pridne roke in plemenito srce — zaklad, ki presega vse bogastvo. V dušo ste ji vtisnili svojo živo sliko, ki ne bo nikoli obledela.«

»Govoriti pa znaš!« Mlakar, ki je doslej molčal, se je namuznil in rekel ženi: »Poglej, kako te je naslikal!«

Neža ni vedela, kaj naj bi odgovorila. Ugajale so ji sinove besede, saj je jako rada slišala, ako jo je kdo pohvalil. Marici ni mogla nič slabega očitati, hvaliti pa jo tudi ni hotela. Njen namen je bil, odvrniti sina od njegovih sklepov in pretrgati vez med njim in svojo rejenko. Stanko pa je stal kakor skala ter se ni dal omajati.

Mlakar je bil mož, ki ni poznal oklevanja. Medtem ko je žena mnogo govorila, se je odločil za dejanja in hotel hitro nekaj ukreniti. Zato se je domenil s Hribarjem, naj mu ugladi pot do Močnika, ki je trden kmet in bo široko odprl denarnico, kadar bo omožil hčerko. V Zatišju je bila navada, da so se grunti ženili z doto, ljubezen je bila bolj postranska zadeva ter je prišla šele pozneje.

Stanko bi bil razpolagal z vsem, kar bi mu bilo jamčilo, da ga Močnik ne bo odslovil. Prevzel bi bil nezadolženo kmetijo z lepim gospodarskim poslopjem in bujno zaraščenimi gozdovi. Fant je bil nepokvarjen in povsod na dobrem glasu. Samo potrkati bi bilo treba na Močnikova vrata in vse drugo bi bilo prišlo samo po sebi. Tako si je mislil oče Mlakar in določil dan za snubitev. Važno kakor je znal le on, je naročil Hribarju, naj mu pospremi sina k Močniku in povpraša za Micko.

Določeni dan je potekal, toda Stanko se ni dal odpraviti od doma. Starca se je polaščal nemir, vsaka njegova beseda je že razodevala nejevoljo. Hribar je bil naprošen in Močnikovi obveščeni, oboji ga pričakujejo in če ne pride, ne bo ostalo brez zamere.

»Pojdi, Stanko, pojdi!« mu je prigovarjal, naj se preobleče. »Zaradi ugleda, da ne porečejo: »Mlakar je figa-mož, obljubil je, pa je snedel besedo.«

»Ne grem!« se je odločno uprl. »Škoda vsake besede!«

»Moj Bog!« Starec je bil ves iz sebe. »Kako naj se opravičim?«

»Recite, da je bilo slabo vreme. Saj vidite, da se pripravlja k nevihti.«

Starec pa ni bil zadovoljen s tem izgovorom. Zato je oporekel: »Do dežja prideš še lahko do Hribarja in od tam ni daleč k Močniku na Vrhpolje. Sicer pa nevihta ne bo dolgo trajala, morda jo bo celo razpihal veter in ne bo tako hudo, kakor se obeta. Samo zasuči se, nikar se ne obiraj.«

»Kadar mnogo grmi, tedaj je malo dežja«, je dostavila Neža. Tudi ona bi bila rada videla, da bi se bil sin odpravil na Vrhpolje. — »Močnikovi ga bodo že predelali«, se je nadejala. »Micka zna postaviti besedo.«

(Dalje prihodnjič)

Novi časi

Naše stare običaje
izpodriva nova moda,
stare hraste veter maje,
čas jim korenine gloda.

Pravijo, da je poštenost
šla na dolgo potovanje,
njena sestrica iskrenost
spi in sanja mučne sanje...

Plaho se je umaknila
zdaj pobožnost v katakombe
in pravičnost se je skrila,
išče poti in zaslombe.

Pomočnik odšel je z doma,
dobrodelnost nima dela,
gluha je pomoč in hroma
in ljubezen je zbolela.

Vero hočejo zatreti,
zagrniti luč s kopreno,
up v norišnico zapreti,
vest obesiti na steno.

Limbarski

Namesto bele krizanteme

Grmi vsesvetnic po vrtovih so močno obrezani. V cvetličarnah ponujajo bele krizanteme. Pokopališča so kljub mračnim poznojesenskim dnem oživela. Pota čistijo, grobove plevejo, pripravljajo prostor za rože in lučko — znamenje življenja, ki ga tudi smrt ne more uničiti. Po cestah srečujem ljudi z venci in šopki, kako hite vsi v isto smer, na »tisto tiho domovanje«, kjer je zamrla mrzlična naglica sodobne civilizacije in se ohranja samo to, kar ima trajno vrednost.

Mene pa niti te dni ne miče pot na pokopališče. Ne da ne bi imel dragih, ki jim je iztekla ura zemskega življenja. Še celo mnogo jih je. Takih, ki so mi bili blizu, kot le more biti človek človeku blizu.

Mala sestrica, ki je komaj shodila... Toliko, da se je še spominjam, kako je zastavljala prve korake po kuhinji. Jaz sam takrat nisem bil mnogo večji in mi je ostal nanje samo dvojen neposredni spomin: njeni prvi tvegani koraki v naši kuhinji z veliko belo mizo in pa njena zadnja pot na pokopališče v beli krsti. Dolgo je že tega in njen grob je že davno prekopan. Komaj bi še mogel približno označiti prostor, kjer so jo zakopali.

Tudi očeta smo zgodaj izgubili. Spominov nanj je sicer več, toda njegov duhovni obraz se mi je komaj delno razkril, ko je že omahnila njegova roka in nas pustila brez varstva v svetu — mater in tri otroke. Jaz kot najstarejši nisem bil niti devet let star. Kljub svoji mladosti smo tudi mi otroci občutili, da je svet nenadoma postal mračen in neprijazen. Tudi očetov grob je že prekopan. Toda duhovnik ga vedno, ob vsakem pogrebu vklepa v molitev, ko moli Očenaš za vse, katerih zemski ostanki počivajo na tej božji njivi.

Kljub temu pa da nimamo družinske grobnice in ne denarja, da bi za sto ali več let najeli prostor na pokopališču, bi se moral še spoznati grob naše matere. A tudi tega groba ni. Ne po nesreči, marveč samo zato, ker so ožigosali za zločin zvestobo Bogu in narodu in so ga tudi kaznovali s smrtjo. Kako smešni so! Mislijo, da bodo duha zatrli s silo. S sekiro tolčejo po njem, pa ga ne zadenejo, ker je pač duh. Pretepajo ga, ga stradajo, izmišljajo si vsa mogoča in nemogoča mučenja, toda vse zaman. Tudi strel iz puške ali samokresa nič ne opravi proti njemu, še strojnice ne in ne ročne bombe. Plinska celica je brez moči, ker duh ne potrebuje zraka za dihanje. Tako preprosto jasno je vse to. Pa vendar najdemo ljudi — in še danes niso izumrli —, ki menijo, da bodo mogli s kolom pobiti duhá. Po nekaj letih so seveda razočarani, da se svet ne vrti tako, kot so oni želeli in se čudijo, če sami drug za drugim padajo pod valjar, ki so ga gradili za druge.

Kdo drugi bi se na mojem mestu jezil, prisegel bi maščevanje, koval zaroto, iskal krivce in sokrivce, ki so bili posredno ali neposredno udeleženi na tem enem izmed neštetih zločinov, ter bi jih zasledoval, preganjal. Jaz jih samo pomilujem.

Naša mati je bilo doma s hribov. Zgodaj je morala z doma v svet za zaslužkom. Vrstili so se dnevi veselja in žalosti ,upanja in obupa, križ se je za križem kopičil na njena ramena. Saj ni bilo nič izrednega njeno življenje, brez izrednih zunanjih dogodkov. Toda bilo je neprestana služba drugim, odpoved lastnim željam, vztrajanje na položaju, ko bi ji nihče, tudi sam Bog ne mogel šteti v zlo, če bi ga zapustila in se umaknila. Bila je ena izmed tistih skritih in nepriznanih živih žrtvenikov, katerih ogenj greje druge in katerih svetloba sveti drugim, da se na potu preveč ne spotikajo in se ne zgrudijo tik pred ciljem.

Mene tiste usodne dni ni bilo doma, enako ne obeh mlajših bratov. Samo mati, sestra in očim. Kmalu po prevzemu oblasti so nacisti vse tri zaprli v okrožne zapore. Majhna celica za štirideset ljudi. Nezadostna hrana, zaslišavanja, pretepanje itd. Kaj bi našteval! Kdor je take stvari sam doživel, zanj zadošča ena sama beseda, da mu obnovi spomin na prestano bol, kdor pa tega ni okusil, mu še tako živ opis ne bo vzbudil odgovarjajočih predstav. Iz njenih zadnjih dni v tej celici vemo samo to, da je dajala s svojo besedo in zgledom vsem oporo, da je s skrbjo mislila na nas otroke, ki smo bili tiste dni tako razkropljeni po svetu, da sploh ni vedela, kje smo; da je črpala moči iz molitve rožnega venca in da je ponudila Bogu svoje življenje v odkup za življenje tistih, ki jim ga je ona dala. Nekega jutra so prišli na vse zgodaj ponjo in so jo odpeljali. Nihče ne ve, kam. Ali je omagala, oslabljena od stradanja, ali je izdihnila pri izsiljevanju kakega priznanja, ki ga ni mogla izpovedati, ne da bi lagala, ali jo je kdo »po nesreči« ustrelil; ali so jo posuli z zemljo ali sežgali ali vrgli v reko — to ve samo Bog. Krvniki ne, ker so njih roke preveč krvave, da bi se mogli spominjati usode tolikih žrtev.

Zato cvetó na mojem vrtu vsesvetnice kot prejšnje dni. Nisem jih porezal, da bi jih nesel materi na grob in tudi v cvetličarno nisem stopil, da bi kupil belih krizantem. Čemu tudi? Tako vsaj ni nevarnosti, da bi menil, da sem izpolnil svojo dolžnost, če bi obiskal njen grob, prinesel šop krizantem ter prižgal svečo, potem pa bi za leto dni zopet pozabil nanjo (sicer priznam, da imajo tudi taki zunanji izrazi spoštovanja svoj pomen in svojo vrednost, dokler so izraz duhovne povezanosti z rajnimi, kadar pa postanejo zgolj zunanja krinka in sami sebi namen, bi bilo pa boljše, da bi jih sploh ne bilo).

Pred máno leže Cankarjeve »Podobe iz sanj«. V trpljenju svetovne morije se je pesniku izkristalizirala kot končno spoznanje trojica: mati, domovina, Bog.

Meni so mater pobili. Domovina in Bog sta mi še ostala. Njima je služila tudi moja mati — ne sicer z zvenečimi, pa pravimi besedami, marveč z življenjem: ne s pirnatimi programi, ampak s trdim delom od jutra do večera.

Mater so pobili. Za njen grob ne vem.

Toda rablji so dosegli samo njeno telo. Njena duša pa živi! »Tvojim vernim življenje spremeni, ne pa uniči,« zagotavlja Gospod življenja. Čemu torej neutolažljiva bol? Vsak dan čutim, kako z molitvijo spremlja moje korake, da se ne spotaknem ob kamen na potu, razgrinja trnje, da me ne oplazi, in vodi nogo, da se ne ujamem v zanke, ki so nastavljene. V tihih urah vsujem pri njej, ki mi je dala del sebe, del svojega ognja; ki mi je dala svojega duha z nalogo, da ga varujem, gojim in ne plamtim, da ne bo samo mene grel in morda svetil, marveč tudi drugim.

Zato nisem kupil belih krizantem za njen neznani grob. Pač pa vsak dan prižgem svojo leščerbo ob njenem prečiščenem ognju, da ji bom ob uri srečanja mirno mogel pogledati v oči z zavestjo, da sem izpolnil njeno oporoko.

Miran

ZANIMIVOSTI

Domovina kave. Mnogi ki radi vsak dan srebljejo pravo kavo (če jo imajo), najbrže ne vedo, da je pradomovina kave Abesinija, ne pa Brazilija, kjer jo sedaj največ pridelajo.

Na otokih Borneo, Sumatra in Celebes žive še stari človeški rodovi: Dajaki, Betaki in Alfuri. Prebivajo v pragozdovih. Pri njih je razširjen lov na človeške glave. Če ubijejo kakega sovražnika, so prepričani, da pride telesna moč ubitega na ubijalca.

Največji slapovi na svetu niso morda slapovi reke Niagare v Severni Ameriki, marveč takoimenovani „Viktorijini slapovi", ki jih dela reka Zambezi v Južni Afriki. Ti padajo namreč 110 m globoko ,dočim padajo niagarski le 49 metrov.

Merilo 1 meter je štiridesetmilijonski del ekvatorja. Vzorec tega merila (palice) se nahaja v Parizu, in je narejen iz zlitine dragocene platine ter iridija.

Švedsko glavno mesto Stockholm je sezidano na desetih otokih.

Tiho morje je prvi zagledal španski mornar Balboa iz zaliva St. Miguel leta 1513. Ker je bilo morje takrat mirno, ga je imenoval Tiho morje, zaradi velikosti pa so ga pozneje prekrstili v Veliki ocean.

Puščave: Največja puščava na svetu je brez dvoma Sahara v Severni Afriki, ki po velikosti ne zaostaja dosti za Evropo. Druga po velikosti je puščava Gobi v Mongoliji v Aziji. Na jugu Afrike je puščava Kalahari. Tudi polovico Avstralije zavzemajo puščave. V turanski nižini v Aziji sta tudi puščavi Kisil-Kum (= rdeči pesek), ki leži med rekama Amur-Darja in Syr-Darja; druga leži južno od te in se imenuje Kara-Kum (= črni pesek).

Država Siam v Aziji je kraljevina. Svojega kralja, ki je budistične vere, imajo Siamci za nekakega boga, ki je namestnik Bude. Zanj pravijo, da govori „Gospod belega slona."

Otoke Spitzberge v Severnem morju je odkrila neka nizozemska morska ekspedicija leta 1596. Sedaj so otoki pod norveško upravo.

1 sekunda je 86.000. del povprečnega sončnega dneva. Povprečni sončni dan pa je čas, ki mine od enega poldneva do drugega.

Največje jezero na svetu je Kaspiško jezero v Aziji, ki ima slano vodo. Meri 440 tisoč km², to je skoraj toliko, kot Italija, Avstrija in Švica skupaj. Največje sladkovodno jezero pa je Gornje jezero v Severni Ameriki, ki meri 84.000 kvadratnih kilometrov.

Največja globina morja, ki so jo do sedaj odkrili, leži pri Filipinskih otokih v Aziji. Tu je morje globoko 10.790 metrov.

Depresije ali udori. Najglobija depresija na svetu je Mrtvo morje, ki leži 394 m pod morsko gladino. Genezareško jezero v Palestini leži 200 metrov, Kaspiško jezero pa 26 metrov pod morjem.

Kompas, ki je sedaj neobhodno potrebna priprava za letalce in mornarje, je iznašel italijanski znastvenik Flavio koncem 14. stoletja. Kitajci in Arabci so sicer že prej vedeli, da kaže magnetna igla vedno v severno stran, toda niso znali izkoristiti tega pojava.

Jezero Tüs-Čeli se odlikuje po tem, da ima najslanejšo vodo na svetu. Leži v Aziji v Armenskem gorovju na visoki planoti.

SVET SE SPREMINJA

Svet se v teku stoletij spreminja. V dobi pred 1500 leti, ko je živel sv. Avguštin, je bilo severno obrežje Afrike rodovitna pokrajina. Pozneje je to zasul pesek, ki ga je nanesel veter iz Sahare. V starem testamentu je bila sedanja Palestina dežela, v kateri sta se cedila med in mleko, danes pa je siromašna pustinja, v kateri se preživlja Arabec, ker bi se drugi ne mogel. Islam je iztrebil v Palestini cedrove gozdove in nastala je pustinja. V severni Ameriki pa so obdelali neskončne pokrajine in najmogočnejša država je nastala tam, kjer je nekoč živelo siromašno življenje nekaj indijanskih plemen. Glede osrednje Afrike so upali, da bodo ustvarili novo kulturo. Nekaj se je res posrečilo, toda strokovnjaki trdijo, da v teh krajih ni mogoče pridelati kruha za večje število ljudi. Iznenaditi pa nas morajo vesti, po katerih imajo sijajne uspehe pri kultiviranju Sibirije in severne Amerike.

Komunistična vlada v Rusiji je začela z vsemi silami in sredstvi širiti meje človeških bivališč proti severu. Stroški in žrtve so bili veliki. Najprej so v najširšem obsegu in z vsemi sredstvi podpirali ekspedicije, ki so preiskovale in proučevale pokrajine ter iskale možnosti, da bi se naselili ljudje po stepah. Uspehi niso izostali. Človeške naselbine so se pomaknile daleč proti severu. Nič manjši uspehi niso v severni Ameriki. Delovna sila, ki je bila pri tem uporabljena, so bili v veliki meri kaznjenci in tako so se stroški zmanjšali.

Najprej so raziskovali severno rusko obalo in pred njo ležeče neznane otoke. Obenem so strokovnjaki raziskovali rastlinstvo in delali poizkuse, na podlagi katerih bi vzgojili primerno rastlinstvo za severni mraz. V Ameriki je imel največ uspehov učenjak Luther Burbanks, ki so mu nadeli častno ime »ameriški čarovnik«, zaradi uspehov. V Rusiji pa sta z največjim uspehom delala učenjaka Mičurin in Čizin, katerima se morajo danes Rusi zahvaliti, da danes v Murmansku in na Kamčatki cvetijo in rodijo sadni vrtovi. V krajih, kjer je pozimi do 60 stopinj mraza, danes rodijo jabolka in črešnje. Moskva leži daleč nad črto, ki loči vinorodne kraje od nevinorodnih. Danes pa tudi že tu raste vinska trta in rodi vino. Da se more človek naseliti v severnejših krajih, mora imeti gotovo količino rastlin, ki vsebujejo potrebne vitamine, da ga varujejo skorbuta in mu ohranjo zdravje. Danes živé na visokem severu vzhodne Azije in ob izlivu sibirskih rek milijoni ljudi. Tako je postalo mogoče izkoriščati zemeljske zaklade: zlato, železo, baker, premog. Zasluga učenjakov je, da so lahko zgradili velika mesta in tovarne. Pred leti je Kanada uvažala ruske vrste pšenice, ki jih je gojila, da so uspevale v kratkem in vročem kanadskem podnebju. Vzgojili so dve novi vrsti pšenice: minitoba in gamer, ki dozorita kar tri tedne prej, kakor domača navadna pšenica. Ko so vzgojili to vrsto pšenice, je bilo mogoče poriniti polja proti severu, kjer pšenice prej niso poznali. Koder je bila pred tridesetimi leti še stepa in tundra ali pustinja, se danec vozi Laponec z vprego severnih jelenov mimo valovitih žitnih polj.

Rusi so od Amerikancev prevzeli kanadsko pšenico in jo prilagodili sibirskemu podnebju ter jo zboljšali s križanjem z divjimi vrstami pšenice. Na Pamir višinah v osrednji Aziji so Rusi potem naredili višinske postaje, kjer se jim je posrečilo vzgojiti vrste žita, ki mu mraz ne škodi več in ki zelo hitro zori. Za takšno setev bo na severu veliko prostora. Polarno poletje traja samo šest do sedem tednov. Tudi za to podnebje so vzgojili primerno rastlinstvo. Vzgojili so neke vrste travo, ki uspeva v severnih blatih. Pozimi jo spravijo v silose in z njo krmijo krave, ki dajejo človeku potrebno mleko.

Pred osemdesetimi leti je bilo prerokovano, da bodo iz Sredozemskega morja v Saharo naredili vodovod in Sahara se bo spremenila v rodovitno pokrajino in da se bodo tudi mrzle pokrajine spremenile v rodovitne. To se je skoraj zgodilo v Sibiriji. Na skrajnem severu so naredili vrtove, kjer pridelujejo kumare, paradižnike in drugo zelenjavo, ki človeka varuje skorbuta. Tako je bilo mogoče, da so na severu nastala velemesta in industrijska središča. Ko so leta 1905 dogradili 700 km dolgo sibirsko železnico, se je ves svet čudil. Danes pa ima železnica deset do dvanajst vzporednih tirov. Doslej je zraslo tam sedemdeset novih mest, od katerih ima vsako vsaj 50.000 prebivalcev. Pred dvajsetimi leti je imela Sibirija 15 milijonov prebivalcev, danes pa jih ima 60 milijonov.

Pred desetimi leti je raziskovala peščica inženirjev v arktični samoti med volkovi in divjimi zverinami zlate rudnike, danes stoji tam velemesto Krasnoturinsk, polno nebotičnikov, ki je nastalo po bitki pri Stalingradu. Leta 1943 so položili temelje mestu Servolensk. Danes šteje mesto 80.000 prebivalcev.

Amerikanci kakor Rusi imajo v načrtu še mnoga dela, katerih cilj je, spremeniti nerodovitne pokrajine v rodovitne in dati možnost življenja tisočem in tisočem ljudem ter izsiliti od narave, kar sama ne more dati.

Prirodoslovje in praznoverje

Knjiga »The Natural History of Nonsense« (Naravna zgodovina nesmiselnosti), ki jo je spisal Bergen Evans in založila knjigarna Michael Joseph v Londonu, je zanimiva in zabavna knjiga. Evans odkriva na stotine slučajev iz prirodoslovja, v katerih staro praznoverje nadkriljuje moderna raziskovanja, slučaje, o katerih bi še mi prisegli, da imajo znanstveno podlago. Tukaj navajamo nekaj izvlečkov iz te knjige — odgovornost prepustimo avtorju.

Ni res, da je severni tečaj najhladnejši košček zemlje.

Država Montan v Združenih državah je na pr. še hladnejša in v Virginiji pade več snega kakor na ozemlju Arktide.

Ni res, da znajo vodne živali plavati že po naravi, tudi ni res, da znajo ptice peti, letati, zobati same po sebi.

Na tisoče morskih volkov utone vsako leto, ker jih njihova mati ni naučila v redu plavati. Majhni ptički dajejo sicer glasove od sebe, toda pojo dobro šele takrat, ko so slišali starejše ptičke peti. Mlade račke očividno ne znajo požirati, predno se niso naučile in piščančki tudi ne znajo izkljuvati svoje piče iz druge snovi.

Ni res, da si stepne živali same medseboj pomagajo.

Jeleni beže že ob prvem znaku nevarnosti in se vračajo k samicam šele, ko je nevarnost minila. Tudi druge živali se obnašajo prav tako negalantno in na splošno rečeno, ni nikjer v kraljestvu živali družbe v pravem pomenu besede. In šibkejši spol? — Pajkove samice zadoste svoji lakoti, ki jo je povzročil ljubezenski akt, čestokrat s tem, da enostavno požro svojega partnerja. Bežeče samice kenguruja pomečejo svoje mladiče iz trebušnih vrečk, da lažje beže in svinje požro čestokrat svoje lastno leglo.

Ni res, da imajo ptice selilke ali ptiči sploh kakšen »šesti čut«, ki bi jih vodil pri njihovem letu. Ptiči se orientirajo pravtako kakor vse druge živali po gotovih znakih, n. pr. letijo vzdolž morske obale, kakor stopajo krave po stezi. Ptiči brez izkustva pa begajo okrog prav tako kakor vse druge živali. Golobčki se ne vračajo kar sami od sebe iz velike razdalje v svoj golobnjak. Za to je treba dolgotrajnega in napornega vežbanja. Od odlično izvežbanih golobov-poštarjev ameriškega društva »Signal Corps« se pričakuje, da prelete 25 milj in še to samo v poznane kraje.

Ni res, da potisne noj v slučaju nevarnosti svojo glavo v pesek.

Tega ni nihče zanesljivo opazoval in je nedvomno le praznoverje.

Ni res, da bi bike dražila rdeča barva.

Znani bikoborci so izjavili, da je le naglo premikanje pisane rjuhe ono, ki draži in ne barva. Prof. Th. N. Jenkins, New York, in G. H. Eastabrooks, Colgate sta ugotovila, da biki sploh ne razločujejo barv.

Ni res, da živali vedo, koliko hrane jim je potrebno, da se ne preobjedo.

Krave in konji žrejo tako dolgo, da je njih življenje v resni nevarnosti, če jim le damo neomejeno količino gotove klaje.

Ni res, da bi volkovi napadali samo v krdelih.

Največja skupina volkov, ki so jo opazili, je bila le družina s mladiči. Možje, ki so imeli skozi vse življenje opravka z volkovi, trdijo, da sploh še niso videli krdela volkov. Ni nikjer nobene res zanesljive vesti, da bi volkovi sploh napadali in žrli ljudi. Volkovi so manj nevarni, kakor kakšen razdražen gosjak ali bik.

Ni res, da gotove živali lahko vidijo v temi.

Res je le, da netopir lahko leta v popolni temi, ne da bi se kam zadel. To pa se dogaja le s pomočjo posebno razvitega instinkta za zračne in zvočne valove. Če pa bi jim zamašili nos in usta, bi zgubili ta instinkt in se zaleteli.

Ni res, da si opice medsebojno iščejo uši.

Zabava jih, če se medsebojno praskajo in češejo, toda ne iščejo si uši in so sploh le v redkih slučajih ušive.

Ni res ,da je gorila posebno divja žival, čeprav jo kiparji, pesniki in filmski režiserji označujejo kot tako.

Gorila je dober, miren, človeka-boječ družinski rednik, vegetarijanec in popolen pacifist, če jo nihče ne napade.

Ni res, da menja kameleon barvo po svoji okolici.

On menja svojo barvo kakor človek, če je razkačen, ali če se česa boji, pod vplivom svetlobe ali pri naglem menjanju toplote.

Ni res, da se čebelji roj usede, čim udarimo na kovinasto ponev kakor na zvon. Tudi ni res, da bi morala čebela plačati svoj pik z življenjem.

Izkušeni čebelarji ne bodo potrdili te trditve.

Ni res, da zbirajo vse mravlje za zimo. Večina mraveljskih vrst pozimi popolnoma otrpne in sploh ničesar ne uživa. Nekatere redke vrste, na pr. mravlje iz Texasa, obesijo svoje tovariše z glavo navzdol, jih napolnijo z medom in jih nato v zimi »sesajo«. Ko mravlje ničesar več nimajo, kradejo hrano od marljivih murčkov.

Ni res, da iz otrok, ki zgodaj dozore, ničesar ne postane.

Filozof John Stuart Mill se je učil grščine kot trileten otrok. Pesnika Shelley in Pope sta napisala odlične pesmi med desetim in dvajsetim letom. Mozart je bil s štirimi leti že izboren igralec klavirja. Haendel je kot enajstletnik že komponiral dragocene skladbe. Vsi ti so bili »čudežni otroci« in so postali veliki možje.

Ni res, da bi bil kit ne mogel pogoltniti preroka Jonaha zaradi preozkega požiralnika.

Mngo vrst kitov ima tako širok požiralnik, da lahko brez nadaljnega požre človeka. V ostalem pa sveto pismo sploh ne trdi, da bi bila »velika riba«, ki je požrla Jonaha, ravno kit.

W. H.

ZA NEDELJSKO POPOLDNE

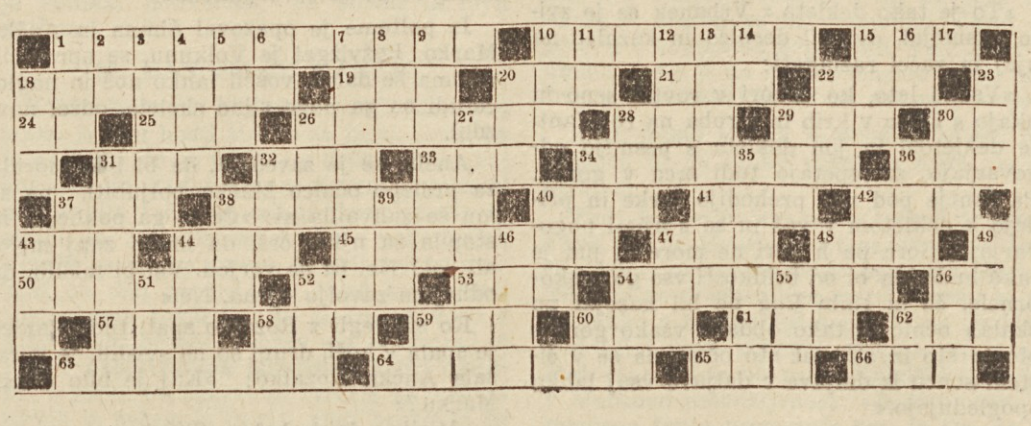

Vodoravno: 1 slovenski pisatelj (»Martin Krpan«); 10 iglasto drevo; 15 poziv k molčanju; 18 odsek, oddelek (tuja beseda); 19 nasprotje od grd; 20 lesena posoda; 21 vzklik veselja, navdušenja; 22 drug izraz za tifus; 24 igralna karta; 25 mednarodna beseda za vzhod; 26 temeljit, krepak; 28 pleme, potomstvo; 29 ptica pevka; 30 egiptovsko božanstvo; 31 stara oblika veznika; 32 kratica besede »juvelir«; 33 divja mačka; 34 ropar, razbojnik; 36 zunanji izraz žalosti; 37 del naslova; 38 vrsta umetniškega ženskega ročnega dela; 40 vpitje; 41 sladka rastlinska snov; 42 nočna ptica; 43 številka; 44 jeza, mržnja; 45 pol tič, pol miš; 47 nedelaven; 48 kot pri 20 vodor.; 50 vrsta fotelja; 52 matematična neznanka; 53 krasota, mamljivost; 54 druga beseda za desetletje; 56 ploskovna mera; 57 kratice mednarodne begunske organizacije; 59 kot pri 52 vodor. 60 žensko ime, vrba žalujka; 61 »v oči bode«; 63 območje, poleg ležeči predeli; 64 vrsta kune; 65 vprašalnica po kraju; 66 pogosto žensko ime.

Navpično: 1 orijentalsko pokrivalo; 2 začetnici dobrodelne organizacije; 3 grška prestolica; 4 nikalna oblika glagola biti (3. os. mn.); 5 svetopisemska oseba; 6 števnik; 7 prebivalka slovenske dežele; 8 veznik; 9 strupeni plin; 10 del sesalke; 11 predlog; 12 nadut, domišljav; 13 ptica; 14 vzklik; 15 domača žival; 16 začetnici imena in priimka slovenskega pesnika (»Soči«); 17 igra na karte; 18 plod; 20 kuhinjska začimba; 22 vrsta maščobe; 23 vodna žival; 26 računski izraz; 27 rusko žensko krstno ime; 28 moško krstno ime; 29 večja posoda; 31 seznam imen; 32 razkuževalno sredstvo; 34 del proge; 35 grška boginja lepote; 36 član nearijskega naroda; 37 kratko žensko krstno ime; 38 hodi, se pomika; 39 gradivo in kurivo; 40 studenec; 42 kraj v Ziljski dolini; 43 znamka avtomobilov; 44 prirodna značilnost živega bitja; 46 vaba, nevarnost; 47 kratko žensko ime; 48 kuhinjska začimba; 49 vranji glas; 51 naplačilo; 52 jeza (latinski); 54 števnik; 55 brez daru govora; 56 srbsko moško ime; 58 jeza (latinski); 58 kratica za »kilocikli«; 59 deseta in trinajsta črka v abecedi; 60 začetnici imena in priimka slovenskega pisatelja (»Križ na gori«); 62 veznik.

Za naše gospodarje

Rastlinam zadostno hrano

Vsak pameten kmečki gospodar mora misliti na uporabo umetnih gnojil. Pri tem pa mora ravnati razumno in predvsem ne sme gnojiti enostransko.

Ako pri trošenju umetnih gnojil kmetovalec ne postopa preudarno, se more dogoditi, da bo trošil na pr. apneni dušik ali kako drugo dušično umetno gnojilo na njivo, ki je že z naravnim hlevskim gnojem dobila mnogo dušika. Na taki njivi se bodo nato mlade rastline izredno bujno razvijale in barva mladih rastlin bo temnozelena, da bo to mlado setev veselje gledati. Veselje bo pa samo kratkotrajno, prvi močni vigredni dež bo povzročil razdejanje. Bujno razvito žitno polje bo zgledalo kakor bi šli z valjarjem preko njega. Spodnji deli bilk so bledorumenkaste barve, mehki kakor gobasti in zato popolnoma brez vsakega odpora proti še tako slabotnem deževnem nalivu.

Kar pa je hujše: taki posevki nimajo v sebi več moči in sile, da bi se dvignili in posledica tega so izredno slabi pridelki. Vse to pa se je moglo zgoditi le zaradi nevednosti in zaradi nepravilne in nerazumne uporabe umetnih gnojil ali posebej v našem omenjenem slučaju: zaradi preobilnega gnojenja z dušikom.

Vedeti moramo namreč, da dušik pospešuje rast in daje bujno rast, da kalij rastline utrjuje in jih napravi odporne in da daje fosfor kleno in dobro razvito zrnje.

Ako bi torej poleg dušika trosili na njivo še v primerni količini kalijeva in fosforna umetna gnojila, bi ta gnojila skupno mogla učinkovati naravnost čudovito.

Temeljno načelo pri uporabi umetnih gnojil pa je, da večinoma eno samo umetno gnojilo brez uporabe drugega umetnega gnojila ne izpolni nad, ki jih stavimo v gnojenje in ne povrne stroškov, ki jih imamo z nabavo in s trosenjem umetnih gnojil.

Šele takrat je uspeh gnojenja zagotovljen popolnoma, ako damo zemlji vse glavne tri hranilne snovi, to je dušik, fosforno kislino in kalij.

Pa še od enega činitelja je odvisen uspeh gnojenja. V šoli in znanstveno bi rekli, da je uspeh odvisen od takozvane reakcije v zemlji, torej od tega ali zemlja reagira bazično ali kislo. Bolj enostavno in bolj lahko razumljivo pa je to, ako rečemo: uspeh gnojenja je odvisen od tega, ali je v zemlji zadosti apna ali pa ne.

Nadalje je treba upoštevati tudi, da umetna gnojila ne vplivajo in ne učinkujejo vsa enako hitro. Po tem se tudi ravna čas, kdaj bomo trosili umetna gnojila. Ona gnojila, ki učinkujejo hitro, bomo trosili neposredno pred setvijo ali pa tudi šele na mlade rastline. Nasprotno pa bomo ona umetna gnojila, ki delujejo počasi, trosili že nekaj tednov pred setvijo ali pa že tudi celo v jeseni za bodočo vigredno setev.

Važno je tudi vedeti, da umetna gnojila ne moremo oziroma ne smemo kar poljubno mešati med seboj. Tudi za mešanje različnih umetnih gnojil drugo z drugim veljajo smernice in pravila, ki jih moramo zelo točno upoštevati, če hočemo imeti koristi od uporabe umetnih gnojil. Ako mešamo umetna gnojila nepravilno med seboj, umetna gnojila nič ne koristijo, včasih pa morejo še celo škodovati.

Na kratko moremo reči, da za uporabo umetnih gnojil velja tole: Upoštevaj vedno, kakšno zemljo gnojiš in pa ali je v tej zemlji zadosti apna; vpoštevaj tudi, kakšnim rastlinam gnojiš. Misli nadalje na to, kako hitro eno ali drugo umetno gnojilo učinkuje in vedi, da razne rastline potrebujejo različne hranilne snovi. Bodi previden pri mešanju različnih umetnih gnojil, zlasti pa ne pozabi pri tem, da samo različna umetna gnojila z različnimi hranilnimi snovmi morejo zagotoviti dobre pridelk

Ako upoštevamo vsa ta navodila, bomo imeli pri uporabi umetnih gnojil vedno zagotovljene uspehe in bo denar, ki ga izdamo za umetna gnojila, donašal obilne obresti.

Zato je zlasti še sedaj v zimskem času prav, da vsak kmet premišljuje o tem, kakšna umetna gnojila bo kupil in trosil na svoje njive in travnike.

Skrbimo za semenski krompir

Letošnja topla in suha jesen je sicer pripomogla, da smo razmeroma lahko spravljali pridelke, more pa taka jesen vplivati deloma tudi neugodno.

Ena nevarnost, ki jih prinaša taka topla in suha jesen, je v tem, da smo spravili krompir razmeroma zgodaj in je tako prišel krompir premalo ohlajen v klet. Na to mnogokrat premalo ali pa sploh ne mislimo. Ako je tak krompir nato v kleti še v večjem kupu, se ogreje, oddaja mnogo ogljikove kisline in vlage ter tako izgubi zelo mnogo na teži. Razen tega pa tak krompir izgubi tudi na kaljivosti.

Da krompir ne izgubi preveč na teži in da je bolj trpežen, moremo doseči s tem, da se krompirjevi gomolji dobro ohladijo, predno spravimo krompir v klet. Še bolje je seveda, ako je mogoče in ako je vreme ugodno, da pustimo krompir čim dalje časa v zemlji. To pa je seveda mogoče samo pri poznih sortah krompirja, nikdar pa ne pri ranih, posebno ne pri zelo zgodnjih sortah krompirja.

Zato tudi vedno bolj priporočajo, da toliko zgodnjega krompirja, kolikor nam ga je potrebno za seme v prihodnjem letu, sadimo izredno pozno, to je šele koncem junija ali tudi šele začetkom julija. Ta krompir dozori nato šele meseca oktobra in ta krompir ,ki nam daje res zdravo in dobro kaljivo seme, uporabimo za seme v prihodnji vigredi. Uspehi, ki jih dosežemo s tem, da zgodnji krompir za seme tako pozno sadimo, so izredno dobri. Zato priporočamo, da že sedaj mislite na to, da boste za seme v letu 1949 sadili zgodnje sorte krompirja zelo pozno v juniju leta 1948.

Seveda mora biti ta krompir tako spravljen, da se bo do tega časa dobro ohranil, da ne bo začel prezgodaj kaliti in da ne bodo klice dolge in tanke, ampak kratke, debele in malo zelene. Take klice pa se morejo razviti le, ako je spravljen krompir v hladnem prostoru in v malem kupu.

Najboljše se ohrani krompir za seme, ako je spravljen v zabojih iz letev ali pa na letvah v ne previsokem sloju, da more tako zrak tudi od spodaj do posameznih krompirjevih gomoljev. Krompir za seme že jeseni dobro preberemo, vse poškodovane, nagnite in predrobne gomolje odstranimo in uporabimo za krmo.

Tudi pozni semenski krompir preglejmo in vse nagnite gomolje odstranimo. Krompir, kateremu se že na zunaj pozna, da je bil v pretopli kleti, je slabo kaljiv in tega torej ne uporabljajmo za seme, ker bodo iz takega semena zrasle le slabotne rastline in pridelki bodo zelo majhni.

Zato že sedaj s pravilnim vkletenjem krompirja skrbimo za dober semenski krompir in s tem za dobre pridelke krompirja v prihodnjem letu.

Suša in žetev leta 1948

Trajna suša in še mraz, ki je nastopil letos zelo zgodaj, sta povzročila stanje, ki ogroža nevarno že tudi žetev rži in pšenice v letu 1948.

Strokovnjaki ugotavljajo, da je bilo mogoče izvesti o pravem času vsa setvena dela neovirano samo v Zapadni Avstriji. Tu je bila setev zaradi večje zračne vlage še možna. V Dolnji Avstriji in na Gradiščanskem, torej v sovjetski zasedbeni coni, pa setvena dela še niso zaključena.

Vsled trajnega mraza obstoja sedaj nevarnost, da v teh deželah sploh ne bo mogoče sejati rži in ozimne pšenice. Sicer se je tudi že v prejšnjih letih dogodilo, da ni bilo mogoče pravočasno sejati in so sejali pšenico šele koncem novembra in celo tudi že začetkom decembra. Redno pa je le uspešna setev, ki je zaključena meseca septembra ali najkasneje v prvi polovici oktobra. Razen tega so v omenjenih dveh deželah skoraj vse dosedanje letošnje setve zaradi velike suše brezuspešne in so pri tem izgubljene velike količine dragocenega semena.

Kmetijsko ministrstvo se trudi, da bi bila spet dosežena zasejana površina v onem obsegu, kakor je bila leta 1936. Zaradi neugodnih vremenskih razmer bo letos spet zasejane mnogo manj pšenice in rži, kot pa je ministrstvo za kmetijstvo predvidevalo.

Temu pa je krivo tudi pomanjkanje umetnih gnojil. Pri jesenskih setvah je največja potreba po fosfatnih in kalijevih gnojilih. Ta gnojila pa je treba uvažati in jih je bilo zato za potrebe jesenske setve mnogo premalo na razpolago.

Malo konzervirane zelenjave in marmelade

Iz poročil zveze sadnih in zelenjadnih pridelovalcev je razvidno, da je le malo upanja, da bi bilo letos mogoče napraviti zadosti kislega zelja. Vsled dolgotrajne suše je namreč letina zelja zelo slaba. Sicer bodo poizkusili z uvozom zelja kriti primanjkljaj, toda do sedaj so ostala vsa pogajanja zaradi uvoza zelja brezuspešna.

Tudi proizvodnja ostalih konzerviranih življenskih potrebščin ne napreduje povoljno, ker ni zadosti potrebnih surovin. Marmeladna industrija je dobila od ministrstva za prehrano na razpolago 1000 ton sladkorja, kar bi zadostovalo za proizvodnjo 2000 ton marmelade. Vendar ni na razpolago dosti sadja za predelavo. Pogajanja za uvoz marmeladnega sadja tudi še ni o zaključena. S Švico so pogajanja v teku, da bi dobavila Švica 2.5 milijona kilogramov industrijskega sadja, Avstrija pa bi dobavila les za zaboje.

Brezkrušni dnevi

Zdravstveni oddelek mednarodnega Rdečega križa je izdal poročilo, kjer slika črno položaj v raznih evropskih državah.

Najslabši je položaj v Romuniji, tej nekdanji žitnici Evrope. Po teh poročilih je v posameznih pokrajinah Rumunije tako velika lakota, da je prebivalstvo prisiljeno hraniti se z listjem in drevesno skorjo.

Zaradi pomanjkanja žita je bila romunska vlada prisiljena, da je vpeljala dva brezkrušna dneva na teden. V nobeni pekarni in v nobenem gostinskem obratu ta dva dneva ni mogoče dobiti kruha.

Vino

V Združene ameriške države je prispela prva pošiljka 10.000 steklenic avstrijskega najboljšega vina. Tudi Anglija se zanima za dobavo avstrijskih vin boljše kakovosti.

Po poročilih iz Budimpešte cenijo, da bo letošnja ogrska vinska trgatev dala samo 2 do 2½ milijona hektolitrov vina. V zvezi s posledicami letošnje suše znaša torej primanjkljaj ½ do 1 milijon hektolitrov vina.

Rusija uvaža maščobo

Med Dansko in Sovjetsko zvezo je bila podpisana pogodba, na podlagi katere bo dobavila Sovjetska zveza Danski 100.000 ton rži in ovsa. V zameno bo dobavila Danska Sovjetski zvezi 7.125 ton presnega masla in 3.188 ton svinjske masti.

V zvezi s to pogodbo ugotavlja najznamenitejši gospodarski strokovnjak vseučeliški profesor v Združenih državah Seymour Harris, da je življenska raven (ali standard) sovjetskega prebivalstva razmeroma zelo nizka. Vrednost letne porabe živil znaša namreč pri sovjetskem prebivalcu 111 dolarjev, pri prebivalcu v Združenih državah pa 600 dolarjev.

JANEZ JALEN:

Ovčar Marko

23.

Ozrl se je naokrog, kakor bi nekoga iskal, obstal pred Ančko in ji pogledal naravnost v obraz: »Ančka? Ali je Volkun sam prišel tako daleč? Kje pa Marko?«

Iz polteme se je oglasil Kuharjev Tonej: »Tu ob strani se o bečelah pogovarjava. Ali ležete k nama?«

»Saj nisem neumen. O bečelicah govorita vidva, ki sta stara; jaz pa, ki sem mlad, bom sedel k dekletom. Ančka, ali smem k tebi?« In ni čakal, da bi mu Ančka, ki je bila zaradi Marka v zadregi, odgovorila. Kar sedel je. Ančka se je z drugimi vred zasmejala, kakor se je težko; bila je huda, pa ne nase, na Marka, ker ni bil blizu nje, da jo je zaradi tega Vrbanek zbodel.

Višnarjevemu ni bilo všeč, da je sedel Vrbanek k Ančki. Pomignil je svojim fantom, češ, naj mu pomagajo ponorčevati se iz starčka, in je koj začel: »No, očka, sedaj se pa le razvnemi, ko sediš pri tako brhkem dekliču.«

Šimen ni vedel, na koga je naletel. Prav nič ni bil Vrbanek v zadregi. Zravnal se je in pokazal nase: »Zakaj pa ne? Vdovec sem. Toliko tudi imam, da bi ne bila lačna, čeprav tako vzamem brez rok. In v teh dneh, ko celó mrtve gore od ljubezni oživé, se bo pa menda tudi živ človek lahko razvnel, čeprav je nekaj dni starejši kakor ti.«

»Kaj? Gore da od ljubezni oživé?«

»Ha, ha, ha,« so se zasmejali Žirovčani.

»Krohotate se, pa ne veste zakaj.«

»O, vemo, vemo. Ha, ha, ha!« so poskušali ugnati Vrbanka.

»Če se na gore zanašaš, je nabolj prav, da greš h Kuharjevemu in Primoževemu v senco bečelarit.« Znova se je Šimen glasno zasmejal in za njim njegova tovarišija. Pa jim ni nič pomagalo. Krničani, posebno dekleta, le Ančka je bila tiho, so zahtevali, naj Vrbanek pove, kako se imajo gore rade.

»To je tako dekleta.« Vrbanek se je zvito nasmejal, dvignil desnico in kazalec na njej in začel razlagati:

»Vsako leto, ko dozori v rovtih seno in ukajo s hriba v hrib in z roba na rob fantje dekletom in jim dekleta s pesmijo odgovarjajo, zatrepetajo tudi srca v gorah. Pa fantje pod noč prehodijo jarke in pridejo k dekletom v vas in se z njimi pogovarjajo. Gora pa h gori ne more in jim je tako hudo, da bi od bridkosti vse gore skoprnele, če bi ljubi Bog ne bil nasejal po skalah očnic in tako obdaril vsako goro s sto in sto in stokrat sto očmi, da se v čistem soncu iz daljave v daljavo vsaj lahko spogledujejo.«

»To je lepo,« se je oglasila izmed deklet ena.

»Vas gledam, dekleta, vse imate zataknjene očnice za rutami na prsih, Ančka najlepšo; tako, kakor bi srce gledalo s hrepenečim, nedolžnim očesom. Pomislite, kako bi bilo hudo, če bi bile ve gore in vaši ženini in fantje tudi. Pa bi bilo marsikaj bolj prav, če bi bili na rovtih namesto gorá fantje v zemljo vkopani, ker se prerado kaj narobe naredi; včasih pa srce nazaj grede še bolj boli.«

Ančka je prav dobro razumela, da je Vrbanek meril nanjo in na Marka. Ko bi sedel Marko poleg nje, bi mu znala povedati tako, da bi nihče ne opazil, naj ne bo hud in da ima samo njega rada. Pa se je namesto Marka sklonil k njej Šimen in ji pošepetal:

»Ančka! Mene bo nazaj grede srce bolj bolelo.«

Ančka, ki je morala biti prijazna, se je prisiljeno nasmehnila in odgovorila, da pač nekaj reče: »Ne verjamem.«

Iz polteme je opazoval Šimna in Ančko Marko. Požvižgal je Volkunu, se opravičil, da ima še daleč, voščil lahko noč in naglo, četudi so ga noge silno skelele, odšel navzdol.

Ančka se je zavedala, da bi bila morala za prelepo očnico Marka poljubiti, pa se mu še zahvalila ni: »Če bi ga poklicala in stopila za njim, češ, da imam zanj moko ali sol? Ne. Bi ne verjeli. Vsi bi mislili, da odhajam zavoljo njena. Ne.«

Ko sta legli z Rozalko spat, tudi Manica je spala v koči, drugi so na svislih, je vprašala Ančka Rozalko: »Kaj je bilo danes Marku?«

»Mislim, da je bolan. Slišala sem ga celó, kako je potihem zastokal.«

»Ni bil dobre volje.«

Rozalka je že hotela reči: »Kako naj bo dobre volje, če si bila taka.« Pa se je premagala in končala pogovor: »Lahko noč! Zaspiva! Jutri bo zgodaj dan.« —

Marko je samo tako daleč hitel, dokler so mogli slišati do ognja, škrtanje sekancev. Počasi in narahlo, opirajoč se ia robevnico je bolj lezel kakor šel po rovtih navzdol. Volkun, ki je tekel pred njim, se je dvakrat vrnil in obstal pred Markom, kakor bi ga hotel vprašati, zakaj tako počasi hodi.

Na druščino ni maral naleteti. Zato je zavil s steze v vlak in se spustil naravnost po strmini. Zakričal bi, tako ga je zabolelo, kadar je stopil nerodno. V temi je zajel na mlakužnatih tleh vodo v coklo. Za nekaj časa je bolečina odnehala. »V Završnici si ohladim noge.«

Pomočil je nekajkratov noge v ledenomrzlo vodo. Kljukanje v podplatih je malo odnehalo in Marko se je spomnil svoje prave bolečine: »Plezam zavoljo nje, da bi se kmalu ubil, ona me pa komaj utegne pogledati. — Kar vzame naj ga, Višnarjevega, in naj sne besedo, jaz je ne bom in se prel njo ne bom ženil. — Nikoli se ne bom. — Za kužka ji pa tudi ne bom, če je stokrat Podlipnikova. Ne bom ne, ker ne bom.«

Šel je mimo Jezerc. Jarci so mirno ležali. Poklukarjev Ravs ni zalajal. Nekaj konj je stalo med tamori. Dimastosmolno so zadišale koče in Marko se je spomnil, da se je še pred nedavnim kakor danes Šimen okrog Ančke on sam v rodinski koči smukel okrog Frčejeve Reze in kako je bilo Mežkovemu Jožu tisti večer hudo: »Danes je meni hudo. Prav mi je.«

Luna, malo več kakor pol krajca je bilo, je zahajala za Vrliče, ko je Marko narahlo, da bi ne prebudil Joka, odprl kočo za Šijo. Legel je na pograd, oblečen, kakor je bil, samo sezul se je.

Jok se ni oglasil, dasi ni spal, in je do jutra molče poslušal pridušeno ječanje Markovo. Zjutraj pa, ko se je Marko opotekal okrog gnojišča, je skoraj zarežal nad njim: »Zakaj ne poveš, če si bolan? Kaj ti je?«

Marko mu je priznal, kako ga je rešil iz

Izpod domače lipe

BILČOVS

Izgubil se je posestnik in tkalec v Bilčovsu Janez Kulnik. Družina že od 10. septembra ne ve o njem ničesar in kam naj bi revež zašel. Mož je star 45 let, je srednje postave, ima slabe zobe, brke ter nekako postrani gleda, kakor bi se koga bal. Sicer je razumen, le od časa do časa ni popolnoma priseben. Kdor bi o njem kaj vedel, naj sporoči takoj na uredništvo »Kronike« ali pa njegovi družini.

VEČNA VAS

Tudi mi se moramo spet enkrat oglasiti, da ne boste mislili, da spimo že zimsko spanje, kakor naša stara soseda Peca, ki je že pokrita s snegom. Jesen smo lepo preživeli, poljske pridelke smo pospravili in se pripravili za mrzli zimski čas. V kleteh je precej mošta in tudi žganja smo nakuhali, tako da se naši moški nič več kislo ne držijo, pa tudi zebe jih ne, ker zmeraj pravijo, da jim žgana pijača ogreje ude in srce. No, če ga po pameti pijejo, jim ni zameriti, saj so vse leto delali. Naše gospodinje pa pridno pujske redijo, da bo kmalu tolsta pečenka na mizi, posebno ob praznikih, ki jih je pozimi kar precej. Otroci se že sedaj veselijo Miklavža, pa tudi marsikatera dečva upa, da ji bo kaj prinesel, če bo pridna. Kakšnih posebnih novic nimamo povedati. Pa še drugič kaj.

PLIBERK

Ob cesti, ki vodi iz Pliberka proti Guštanju je bilo pokopanih več tujih neznanih vojakov. Za njihove grobove se ni nihče brigal. Marsikomu, ki je šel mimo, je bilo hudo pri srcu, ko je videl te zapuščene grobove in si je mislil :grobovi naših padlih vojakov so na tujem tudi tako zapuščeni. Zelo človekoljubno delo je naredila libuška občina, ki je dala vse te neznane vojake izkopati in smo jih ob veliki udeležbi ljudstva pokopali nekaj v nedeljo 2. novembra popoldne, nekaj pa v torek 4. novembra dopoldne. Ob grobu so pevci zapeli dve pesmi: »Vigred se povrne« in »Oj, Doberdob«. Govorniki so nas spomnili na naše padle vojake in na naše dolžnosti, ki jih imamo do njih. Bog daj, da bi naše vojake, kjerkoli po svetu okrog počivajo, tudi tako pokopali, kakor smo mi te.

Prosvetno društvo nas je v Šmarjeti presenetilo z lepo igro »Tri sestre«. Igra je zelo pomenljiva, prav za današnje čase, posebno za »razcrkljana« dekleta, ki lahkomišljeno stopajo v zakonski stan. Nauk te igre je: mož je glava družine. Z resno voljo in trdnim namenom se dajo v družini tudi največji razdori spet lepo urediti. Pobegniti z doma in zapustiti moža, je dosti lažje, kot se ponižati in se zopet vrniti domov.

V nedeljo popoldne 9. novembra pa je društvo priredilo pri Brezniku tombolo.

Buchwald Johan, podomače Puklov Hanzej iz Nonče vasi, se je naveličal samskega življenja in se je poročil z M. Buchwald. Tudi Gradišnikova Lenčka iz Podkraja je odšla za gospodinjo k Čajmanu v Breško vas v šmihelsko občino. Obema paroma želimo obilo sreče in božjega blagoslova.

Šmarješka šola je spet brez učitelja. En mesec je hodil gospod učitelj Hrovat iz Pliberka dvakrat na teden poučevat. Pot pa je le pretežavna in je kljub dobri volji odnehal. Zdaj, ko bi imeli otroci najbolj čas hoditi v šolo, pa ni pouka. Naj vendar poskrbijo pristojne oblasti, da dobe naši otroci stalnega učitelja.

KOTMARA VAS

Kakor smo zadnjič napovedali, se je tudi zgodilo: v nedeljo 9. novembra je kotmirska fara slovesno ustoličila svojega novega župnika, prečastitega gospoda Franceta Repnika.

Farna cerkev se je že v petek in soboto kar najbolj praznično oblekla: oltarji, okrašeni z belimi krizantemami, venci, mlaji s papeškimi zastavicami. Organist Lojze se je s svojimi pevci dobro postavil.

Na predvečer je pevski zbor zapel novemu župniku podoknico. Vrstile so se lepe slovenske pesmi druga za drugo in prehitro je minil lep večer.

V nedeljo se je pri poldeseti maši zbralo res veliko ljudstva v cerkvi. Prišla je šolska mladina pod vodstvom svojih učiteljev, zastopniki občine in gasilcev ter seveda ves cerkveni odbor.

Ob cerkvenem vhodu je bil sprejem. Najprej so voščili otroci: Lahov Cenci, Kulnikova Urška, ki ji je mama sestavila lepo voščilo, Mesnarjeva Hilda — pred šestindvajsetimi leti je mama voščila, sedaj najmlajša hčerka. Od cerkvenega odbora sta nagovorila in v roko segla novemu župniku Vašnik Egid in Prosekar Tomaž. S kratkimi besedami je novega župnika pozdravil tudi tukajšnji župan. Gospod župnik se je zahvalil in se vsem priporočil za sodelovanje pri delu, ki ga danes začenja v fari.

V cerkvi je stopil na prižnico gospod dekan Kristijan Košir iz Žihpolj in v pomenljivem govoru razlagal župnikove dolžnosti v fari, povdarjal pa tudi dolžnosti, ki jih imajo verniki do svojega župnika. Nato se je izvršil obred ustoličenja; župniku je gospod dekan v škofovem imenu nadel roket in štolo in mu posadil biret na glavo, mu izročil cerkvene ključe, ključe tabernaklja in krstnega kamna ter evangeljsko knjigo. Vse to mu je izročil s pomenljivimi besedami. Ljudje so obredu pobožno sledili; taka slovesnost je pač malokdaj. Nato je bila slovesna sveta maša z zahvalno pesmijo. Tudi v cerkvi je zbor podal najboljše, kar je mogel in tako povzdignil slovesnost.

Kotmirska fara ima tako po šestih letih spet svojega župnika. Vsem voščilom, ki so bila ta dan izrečena, se pridružujemo in novemu župniku z besedami Cerkve kličemo: »Hodi v svoji fari v miru — v imenu Kristusovem.« Treba je, da je z duhovnikom Bog zadovoljen, potem pa tudi dobri ljudje, nekaj pa mora namestnik Kristusov vedno imeti, ker boj med dobrim in zlom je vedno bil in bo. Zato velja za župnika v fari tudi beseda Kristusova: »Nisem prinesel na zemljo mir, ampak meč.« Boj grehu in hudobiji in mir ljudem, ki so blage volje! To misel je gospod župnik v prvem nagovoru v novi fari izrazil.

Naj mu Bog dá do večera življenja v kotmirski fari širiti pravi mir in voditi tako sebe in izročeno mu čredo v večni mir!

Tri ure materinščine na meščanskih šolah

V oktobrski številki svojega uradnega glasila je deželni šolski svet objavil uredbo o pouku slovenščine na meščanskih šolah »dvojezičnega« ozemlja Koroške in na meščanskih šolah v Celovcu, Beljaku in Šmohorju.

Točka 2. te uredbe pravi:

»Slovenščina na meščanskih šolah južne Koroške ni tuj jezik, temveč za slovenske učence materin jezik, za nemške pa drugi deželni jezik. Pouk je zaradi tega obvezen za oba dela (Slovence in Nemce — op. p.) in se bo vršil tri ure tedensko.

Isto velja za učence in učenke iz dvojezičnega področja na meščanskih šolah v Celovcu, Beljaku in Šmohorju, ki bodo združeni v posebnih skupinah ne oziraje se na to ,ali se priznavajo kot Nemci ali kot Slovenci.«

Iz zgoraj navedene uredbe se nam nehote vsiljuje cela vrsta vprašanj, na katere bi si koroški Slovenci želeli odgovor od pristojne prosvetne oblasti.

Ta vprašanja so:

1. Na kak način more biti slovenščina v gornji uredbi označena kot »materin jezik« za Slovence, če se jo bodo mogli slovenski otroci učiti le tri ure tedensko, ves ostali čas (najmanj 27 ur tedensko) pa bodo morali poslušati nemščino?

Kako more biti slovenščina za Nemce »drugi deželni« jezik, če se ga bodo imeli otroci priliko učiti le tri ure tedensko, kot se običajno uče na meščanskih šolah tujih jezikov, pa še teh se običajno uče štiri ure?

2. Kako morejo biti meščanske šole v Celovcu, Beljaku in Šmohorju izvzete od meščanskih šol južne Koroške, če so ljudskim šolam celovške, beljaške in šmohorske okolice priznali dvojezičnost? Ali ne bi bilo dovolj, da bi slovenščine ne bilo le na eni meščanski šoli v teh krajih, na drugih pa bi se vršil pouk enako kot na meščanskih šolah južne Koroške?

Značilen je tudi odstavek v uredbi, ki pravi:

»Snov stremi za tem, da vzbudi ljubezen do materinščine in njene literature ter navaja k čitanju dobrih knjig; Nemce pa vzgoji v spoštovanju do slovenske kulture, jih dovede do sožitja s Slovenskim narodom in s tem doseže razumevanje obeh narodov v deželi.«

Napisane besede so res lepe in Slovenci bi jih bili lahko nadvse veseli, če bi se to tudi v resnici izvajalo. Žal pa je zakon nekaj drugega kot praksa; vsaj tako nas uče dosedanje izkušnje. Za podkrepitev svoje trditve naj navedem le en primer.

Pred dnevi sem govoril z nekim učiteljem, ki mi je tožil, da nima na šoli nobenih not, po katerih bi lahko učil otroke peti. Dal sem mu nekaj pesmi, med njimi znane narodne »Slovenec sem« in »Slovenski smo fantje«. Z navdušenjem sem mu razlagal pomen petja, on pa se je le nasmehnil in rekel: »Le pridi na našo šolo in uči te pesmi, ki si mi jih dal. Radoveden sem, koliko časa boš smel ostati na svojem mestu.«

Nič mu nisem odgovoril, ker poznam naše razmere in vem, da je to, kar mi je povedal, res. Po zakonu je res mnogokaj dovoljeno, ne pa tudi dejansko izvedeno, na drugi strani pa te uzakonjenih pravic proti vsem zakonskim predpisom temeljito oropajo.

Ali smemo upati, da bodo uredbo o meščanskih šolah izvajali v s a j t a k o, kot je napisana?!

Slovenske Koroške ni?!

Pred kratkim smo čitali v nekem koroškem dnevniku prav pikre besede na račun Slovenske Koroške.

Razumemo, da se je list trdo izrazil o njemu nasprotni politični struji, ne gre nam pa v glavo, da je potvoril zgodovino in prezrl dejstvo, da je bil še leta 1414 umeščen takratni koroški deželni knez v s l o v e n s k e m j e z i k u. Toliko v pojasnilo, da se ne bo kak novejši zgodovinar zmotil in še nadalje »nehote« potvarjal resnico in zgodovinska dejstva.

Hitrost dostavljanja pošilk

Ali veste, koliko časa rabi zavoj, poslan po pošti iz Celovca do Djekš?

Uganite?

C e l i h 14 dni. Največji del časa leži namreč v Vovbrah in čaka, da se ga bo nekdo z Djekš usmilil in zavlekel gori.

Čudovito

Zaradi izredno velikega prometa med vojno so tudi v Avstriji izredno trpele železniške proge. Te so mnogo trpele tudi zaradi bombnih napadov in je že skrajni čas, da jih popravijo, ali pa bodo morali ukiniti promet na nekaterih progah.

Za obnovo teh prog je potrebnih 1,200 tisoč železniških pragov. Za enkrat pa jih je mogoče dobiti samo 600.000, ker lesna industrija trdi, da ji je nemogoče dobaviti večje število pragov. Mislili so na izdelavo železobetonskih železniških pragov, toda ni v te namene zadosti cementa. Sedaj namerava železniška uprava naročiti lesene železniške prage v Južni Ameriki.

Četudi je težko zagovarjati 100%-no državno načrtno gospodarstvo, bo moral vsak priznati, da je kaj takega le nerazumljivo in neopravičljivo. V deželi, kjer je preveč lesa, kjer je železo doma in kjer je dobro razvita cementna industrija, naroča državna uprava železniške prage v Južni Ameriki.

Oddaja pridelkov napreduje

Medtem ko so prve mesece po žetvi kmetje zelo slabo oddajali predpisane kontingente pridelkov, se je zadnje čase oddaja pridelkov znatno zboljšala. Do 15. oktobra je bilo oddano v celi Avstriji vseh vrst žita 80.248 ton, lansko leto v istem času pa 73.034 ton.

Vrlič. Kakor mati otroku je kompostelski romar izpral obolelemu tovarišu vnete rane, nalil nanje arnike, raztrgal ponošeno, oprano srajco in mu jih obvezal.

Več dni ni mogel Marko s tropom na pašo. Poležaval je v koči ,posedal pred njo in žalosten strmel v Vrliče, katerih se je tisti večer, preden je bil na rovtih ,z vrha Šije tako razveselil.

Volkunu je bilo samemu čez dan brez Marka dolgčas pri jarcih. Ni se menil ne za Hrusta ne za Joka, samo svoj trop je skrbno zavračal. Zvečer pa, ko je segnal drobnico v ograd, je pritekel k Marku, se mu dobrikal in prilizoval, kakor bi ga hotel razveseliti in mu dopovedati, da ga ima on, pes, za vse na svetu rad.

Na rovtih je vsak večer čakala Ančka na Marka. Z Višnarjevim Šimnom ni bila nič več tako prijazna kakor prvi večer. Z Markom bi bila bolj. Pa Marka ni bilo.

Seno je bilo spravljeno v svisli, do vrha so bile natlačene, in Ančka in Rozalka sta naložili kuhinjo na voz, da jo Joža odpelje domov. Kobila je potegnila, dekleti pa sta stopili še v bajto po svoje drobnarije. Izmed dveh narahlo stisnjenih deščic je Ančka vzela prelepo očnico. Žalostno je pogledala Rozalko: »Rozalka! Vaš Marko včasih hitro zameri. Samo prvi večer je prišel.«

»Morebiti spet zverina nadleguje trope.«

Ančka pa ni verjela temu zagovoru: »Saj ti tudi nisi nič več tako prijazna proti meni, kakor si bila.«

»Samo zdi se ti tako«, se je skušala izviti Rozalka. Ančka pa je zateknila Markovo očnico za ruto na prsih in skoro vzdihnila: »Zame ni bilo lepo na rovtih. Pojdiva!«

»Ančka!« Zopet se je zasmilila Ančka Rozalki.

Na vrhu Črvivce se je Ančka zagledala čez Jezerca proti Šiji: »Bogve, kje Marko danes pase?«

»Kje? Na Vrtači nekje.« Rozalka je čutila, kako Ančka misli na Marka.

Marko pa tisti dan še stati ni mogel, tako so se mu ognojila stopala.

Nepremično in molče sta počivali Ančka in Rozalka. Okrog zamišljenih deklet pa se je smukal martinček, se sončil in lovil mušice.

11. DAN SE JE NAGNIL

Kakor bi se mu bile noge pomladile, tako lahko je spet hodil Marko za jarci. Gonil pa je na pašo, če je mogel, v drugo stran kakor Jok in kadar sta se tropa približala, mu je bilo tudi pet minut predaleč, da bi stopil do Joka in se z njim pogovarjal. Včasih pa, še ne davno, je prihitel po dvakrat na dan po pol ure daleč k svojemu postarnemu tovarišu, da je izpregovoril z njim nekaj besedi, čeprav sta se zjutraj in zvečer nepretrgoma pogovarjala pri ognjišču v bajti. Pa takrat so cvetele še rože na rovtih in bečele in čmrlji, zlati hrošči in židani metulji so se pozibavali na cvetju. Marko pa je pulil med njimi zorečo kumino in muhe so pobrenčavale nevidno nekje nad njegovo glavo.

Takrat.

Sedaj pa —

Dišeča kumina visi posušena in ometa v platneni vreči doma pod streho, dobro četrtnico je bo, in rože so stlačene med seno po svislih. Dan se hitro krči in zjutraj in zvečer ne ve Marko nič povedati in na Jokova vprašanja odgovarja kratko, včasih celo samo prikima ali odkima. Pozabil je tudi, da Zavrhom v vsakem grmu raste krajcar. In SVESTI TOVARSH, božje bukve, sameva v koči za Šijo, zaprt v pastirsko skrinjico.

Marko je zaostal za tropom. Skoro nepremično je sedel in gledal nekam, sam ni vedel kam. Volkun je zavračal jarce in jih usmerjal, postajal in se oziral, kdaj pride za njim gospodar. Pes se je vznemiril in nekajkrat zalajal, da bi opozoril ovčarja, naj mu ukaže potisniti žival navzgor ali navzdol. Marko se ni premeknil. Jarci so polegli h kratkemu odpočitku. Volkun se je umiril, sedel je na mehko blazino mahu nad tropom ter čakal in bil na vse pripravljen.

Blizu mimo Marka je pritekel zajec; robevnico bi bil lahko vrgel za njim, pa še genil ni.

Tudi Jok se ni kaj prida brigal za jarce. Pasel jih je Hrust. Skrit za skalo je Jok, Blažnikov ovčar, že dolgo opazoval Marka. Tudi on se ni zmenil za zajca, čeprav bi ga bil lahko s kamnom dosegel, ko je skakljal pod njim proti ruševju, v katerem je obstal. Mar mu je bil zajec. Zamislil se je bil v Markovo razmišljenost: »Je kar prav, če mladega fanta premetuje sem in tja, da se privadi viharju in burjam. Samo naravnost z glavo ne sme treščiti ob skalo, da se mu vse življenje ne bo poznalo na pameti. Za Marka se bojim. Jernej mi ga je priporočil.«

Pred leti, še preden je Jok odšel romat, sta nekoč z rajnkim Jernejem slonela prav za to skalo. Kakor bi ga videl pred sabo, tako živo se je spominjal umrlega prijatelja, in še vedno ga je slišal, kako je obljuboval Marku, da ga bo, ker je fante staknil skobec pod streho, nastavil lisici, ki jim je odnesla kuro; nastavil ga je pa tako nerodno, da se je ujel Volkančev pes, saj ni bil dosti vreden, in si zlomil nogo. In prav natančno je vedel, kako bi Jernej ugovarjal, če bi res slonel poleg njega, kakor je takrat. Takole bi: »Zavpij nad razmišljencem; naj se pomakne za jarci. Če pride volk, mu jih bo dokaj vrgel, preden bo pritekel do tropa. Neroda, zamišljena.«

—In Jok bi mu odgovoril: »Saj je Volkun pri živini.«

Jernej pa bi nič ne popustil: »Lahko prideta dva ali pa kaka sestradana jata in mu bodo še psa raztrgali.«

Še bolj bi ga nadražil: »Jernej! Volkovi se drže sedaj v najglobljih goščah. In še pozimi se v naših krajih strnejo v sestradane jate le v najhujšem mrazu in še takrat ne vselej.«

Jernej bi z robevnico udaril ob skalo: »Vseeno! Reda se mora navaditi fant, da bo kdaj kaj prida iz njega.«

Potem bi mu omenil Podlipnikovo Ančko in Jernej bi vzrojil: »Saj sem mu naročil, naj si jo izbije iz glave.«

»Zakaj pa ti nisi pozabil na svojo rajnico, ko si bil mlad?«

»To je bilo drugače. Midva sva bila primerna drug za drugega. Ta dva pa nista. Bogatija in beračija. Kam?«

»Bo pa priženil.«

»Ko nikoli iz tega nič ne more biti,« bi se jezil Jernej. »Priženil! Seveda. Še tisto malo pameti, kar jo ima, bo zapravil, ne pa priženil.«

»Če je pa ne more pozabiti. Saj sva bila midva tudi mlada.«

Jernej bi ne vedel drugega odgovoriti kakor: »Tebi tako ne pridem do konca, ko hočeš biti za vse moder.« (Dalje prih.)

Nedelja, 23. novembra:
7.30: Glasba s plošč.
17.10: Petminutna oddaja.
19.30: Polurna oddaja.

Ponedeljek, 24. novembra:
7.15: Zgodovinsko predavanje
17.10: Poročila.

Torek, 25. novembra:
7.15: Glasba s plošč.
17.10: Poročila.

Sreda, 26. novembra:
Jutranja oddaja zaradi zapore toka odpade.
17.10: Poročila.

Četrtek, 27. novembra:
7.15: Predavanje o vzgoji.
17.10: Poročila.
18.00: Polurna oddaja.
19.15: Pouk slovenščine za nemško govoreče.

Petek, 28. novembra:
7.15: Literarno predavanje.
17.10: Poročila.

Sobota: 29. novembra:
17.10: Poročila.
7.15: Iz svetovnega tiska.

Morebitne spremembe v času bomo objavili po radiu.

RADIO CELOVEC

govori po časopisu

CELJSKI GROFJE V NAŠI ZGODOVINI

Prav takrat, ko so dosegli Habsburžani preko slovenske zemlje morje, je vrsta notranje in zunanjepolitičnih dogodkov začela znatno slabiti njihovo moč. V notranji politiki postanejo usodne pogoste delitve dežel. Prva, sklenjena leta 1379 v Neuburgu na Štajerskem, je dodelila vojvodu Albrechtu III. Nižjo in Zgornjo Avstrijo, njegovem bratu Leopoldu III. pa Tirolsko, Štajersko, Koroško, Kranjsko in Istro. Obe skupini habsburških dežel gresta poslej za dolgo časa svoja posebna pota. Sklop habsburške zemlje v večjo in trdnejšo državno enoto je bil s tem zadržan. Veljava habsburške hiše, ki jo je že delitev leta 1379 znatno omajala, je pa padla še bolj zaradi pogostih prepirov med člani vladajočega rodu, ki so povzročili nove dogovore in delitve.

Leta 1411 je prišlo do ponovne delitve alpsko-kraških dežel, tako da je ena veja dobila Tirolsko, druga pa s Štajersko, Koroško, Kranjsko, Istro in Trstom skoraj celokupno slovensko zemljo. Gospodar druge skupine je postal Ernest, ki se je leta 1411 začel imenovati nadvojvoda. Štajercem in Kranjcem je kmalu po nastopu vlade potrdil stare pravice. Na Koroškem je pa bil Ernest zadnji deželni knez, ki se je dal osebno po slovenskem kmetu umestiti na knežji kamen pri Krnskem gradu (18. marca 1414). Za skupino Ernestovih dežel se je vedno bolj začelo uveljaviti ime Notranja Avstrija. Gradec postane nje glavno mesto in prestolnica notranjeavstrijske veje Habsburžanov.

Slabost Habsburžanov v času delitev in rodbinskih prepirov so spretno izrabili njihovi notranji in zunanji nasprotniki. Med notranjimi nasprotovalci habsburškega režima so bili na prvem mestu stanovi, katerih moč, posebno še plemstva, se je silno povzdignila. Leta 1412 je bil prvič na Štajerskem sklican deželni zbor, obstoječ iz prelatov, gospodov, vitezov ter zastopnikov deželnoknežjih mest in trgov. Stanovi, med njimi zopet največ plemiči, so si prilaščali odločilno besedo v rodbinskih sporih habsburške hiše.

Pri čeških Luksemburžanih, starih nasprotnikih Habsburžanov, najde plemstvo trdno oporo. Rajnprecht iz Wallseea, ki je po smrti zadnjega Devinca (1399) postal eden najmogočnejših gospodov na Slovenskem, se veže s kraljem Sigmundom Luksemburžanom proti Habsburžanom in s temi zvezanimi Benečani. Šele zavzetje konjiškega gradu, ene glavnih postojank Wallseejevcev, je leta 1413 privedlo do pomirjenja s Habsburžani, ki pa tudi ni bilo trajno.

Najnevarnejši Habsburžanom in njihovi oblasti na slovenskih tleh so pa postali grofje celjski, ki so bili prav tako v najožji zvezi z Luksemburžani.

Zima prihaja in z njo dolgi večeri

V tem času vam bodo nudile lepe slovenske knjige najprimernejše razvedrilo.

Pišite naši upravi in poslala vam bo:
Cankarjev roman: **Križ na gori**, 3 šil. Mausarjev roman: **Rotija**, 4 šilinge. Mausarjev roman: **Sin mrtvega**, 4 šil. Bazilij-Kunčičevo knjigo: **V kraljestvu lutk** in **Cmokec Poskokec**, obe povesti v eni knjigi, cena 3 šil. **Slovensko slovnico**, 3 šil. in za otroke lepo ilustriran **„Mladi Korotan"** (50 grošev), ki ga bodo lahko tudi v šoli s pridom uporabljali.

Sporočite nam naslov, knjige bomo poslali po povzetju.

Uprava „Koroške kronike" Celovec, Völkermarkter Ring 25. Telefon 3651/38

Katera slovenka

stara do 35 let, bi hotela osrečiti kmeta s srednjim posestvom v okolici Pliberka.

Ponudbe poslati na upravo lista pod »Osamljen«. 422

Izšla je 2. številka

MLADEGA KOROTANA

Cena izvodu 50 gr

Naročila sprejema uprava »Koroške kronike« Celovec, Völkermarkter Ring 25 Telefon 3651 — 96

MALI OGLASI

Zaprisežena sodna tolmača za slovenski, srbohrvaški in angleški jezik izvršujeta prevode in overitve.

Naročila oddati v stojnici nasproti deželnega sodišča. 425

Slike vseh vrst, povečave in pomanšanja, umetniške slike, nagrobne slike (po kakršnikoli fotografiji) vam napravi umetniški atelje

CARL HEDANEK

CELOVEC, Paulitschgasse 13, tel. 20-90

ZAHTEVAJTE CENIKE!

ELEKTRIČNI MOTORJI

za istosmerni tok (Gleichstrom) 270 volt, 5 PH naprodaj pri Traun Maks, trg. zast., Pliberk — Bleiburg. 418

V NAJEM

vzamem srednje posestvo na Koroškem, na željo tudi kupim.

Fani Schagar, Münzenberg 114, Seegraben; Judendorf b. Leoben. 419

Zelite lepih božičnih in novoletnih kart?

Pišite naši upravi, Celovec, Völkermarkter Ring 25.

Cena:
enobarvne 10 grošev
tribarvne 15 grošev

Za poštnino je treba priložiti 20 grošev.

Kdo ve za naslov

FANIKE PERGER

iz Celja, naj sporoči njen naslov Polanc Urški, Lager »B« Weidmannsdorf, Celovec. 423

INTELIGENT

srednjih let, želi v svrho ženitve spoznati dekle z dobro gospodinjsko naobrazbo. Tajnost strogo zajamčena. Le resne ponudbe s sliko poslati upravi »Koroške kronike« pod »Lepa bodočnost«. 420

Poslužite se priloženih položnic in plačajte naročnino!

Poštena slovenka

želi dopisovati z zavednim Slovencem, da bi si, sama v tujini, ohranila nekoliko domačnosti. Veselila bi se tudi trajne dopisovalke.

Ponudbe poslati na upravo lista pod »Domovina — zdravje«. 421

†

Vsem sorodnikom, znancem in prijateljem sporočamo, da nas je po težki bolezni v 59. letu življenja za vedno zapustil naš ljubljeni oče

Mihael Peternelj

K zadnjemu počitku smo ga spremili 17. novembra 1947 na celovško mestno pokopališče.

Gorenja vas nad Skofjo Loko, Spittal na Dravi, 17. novembra 1947.

Žalujoči: ŽENA IN OTROCI

NAJLEPŠE BOŽIČNO DARILO!

ALBUM

Slovenska Koroška v sliki

ki ga bo izdala za Božič tukajšnja Britanska obveščevalna služba, velikost 32 x 24 cm, obseg 64 strani. Album vsebuje 86 krasnih slik iz vseh predelov Slovenske Koroške in je tiskan na najboljšem papirju. — Predvidena cena 25 šilingov. Prednaročila sprejema uprava „Koroške kronike", ki bo zažpošiljala album le po povzetju.

Brezskrbna starost

za vse poklice in stanove potom zaključka prostovoljnega

pokojninskega zavarovanja

brezobvezna in brezplačna navodila in nasvete pod „PENZIJA" na upravo „Koroške kronike".

Oglasi v „Koroški kroniki" prinesejo uspeh

Če iščete službo, delavce in nameščence ali če hočete kaj prodati ali kupiti, dati ali vzeti v najem, zamenjati ali vzeti posojilo, če želite spoznati življensko družico ali pa si dopisovati, za vse sprejema uprava lista oglase po oglasni tarifi. Plačate lahko tudi šele po objavi v listu. Oglase sprejema

Uprava Koroške kronike, Celovec, Völkermarkter Ring 25

„Koroška kronika" izhaja vsak petek. — List izdaja Britanska obveščevalna služba. — Uredništvo lista je v Celovcu, Völkermarkter Ring 25/I. Telefon 3651/02. — Uprava in oglasni oddelek v Celovcu, Völkermarkter Ring 25/I, Telefon 3651. — Mesečno naročnino je treba plačati v naprej. Rokopisi se ne vračajo. — Tisk: Tiskarna „Carinthia".